

กระบวนการสันติภาพอาเจะห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

เมธัส อนุวัตรอุดม

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
สถาบันพระปกเกล้า

กระบวนการสันติภาพอาเจห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

เมธีส อนุวัตรอุดม

สงวนลิขสิทธิ์ 2555

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data.

เมธีส อนุวัตรอุดม.

กระบวนการสันติภาพอาเจห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย.-- กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2555.

84 หน้า.

1. อาเจห์ (อินโดนีเซีย)--การเมืองและการปกครอง. I. ชื่อเรื่อง.

320.9598

ISBN : 978-974-449-693-5

สสธ.56-05-2000.0

พิมพ์ครั้งที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2555 จำนวน 2000 เล่ม

ประสานงาน นางสาวพัชรา เสริมตระกูล

จัดพิมพ์ สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์วิชาการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5

ฝั่งทิศใต้ เลขที่ 120 ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ 02-1419598 โทรสาร 02-1438177

<http://www.kpi.ac.th>

พิมพ์ที่ บริษัท ธรรมดาเพรส จำกัด

86 ซอย 50/1 ถนนเจริญสุขนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน

เขตบางพลัด กทม. 10700

โทร. 0-2883-0342-4 แฟกซ์. 0-2435-6960

E-mail: tmdinter@truemail.co.th, thammada@hotmail.com

คำนำ

ชุดความรู้กระบวนการสันติภาพในต่างประเทศ

อรรมชาติรังสรรค์ให้มีความหลากหลายบนโลกใบนี้ ทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ ทางกายภาพ ทางสถานะทางสังคม เศรษฐกิจ และที่สำคัญคือทางความคิดและความเชื่อ ความแตกต่างหลากหลายซึ่งถือเป็นลักษณะพื้นฐานของชีวิตและสังคมทุกหนแห่งเหล่านี้สามารถเป็นได้ทั้งโอกาสที่จะเป็นพลังในการพัฒนา และข้อจำกัดที่จะบั่นทอนทำลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับวิธีคิดและวิธีการจัดการที่แตกต่างกันไป

ในหลายพื้นที่ทั่วโลก ความแตกต่างได้กลับกลายเป็นความขัดแย้งรุนแรง นำมาซึ่งความสูญเสียชีวิตเลือดเนื้อและบาดแผลทางจิตใจของทุกภาคส่วน ผู้คนในสังคมต่างผ่านการสู้รบระหว่างคนในรัฐชาติเดียวกันเองอย่างต่อเนื่องยาวนานหลายทศวรรษ ผ่านประสบการณ์ที่ยากลำบากในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่ยืดเยื้อเรื้อรัง กว่าที่ความรุนแรงจะยุติลง และกว่าที่สันติภาพอันหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ และ/หรือสังคมวัฒนธรรมที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องกันจะเกิดขึ้นได้

เขาเหล่านั้นได้ ‘คิดอย่างไร’ และ ‘ทำอะไร’ ที่ส่งผลให้สามารถหยุดความสูญเสียในสังคม สามารถบริหารจัดการความขัดแย้งมิให้ขยายตัวเป็นความรุนแรง หากแต่เป็นแรงขับเคลื่อนไปสู่สังคมการเมืองซึ่งทำให้ผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายรู้สึกว่ามีที่ยืน มีพื้นที่ในการแสดงตัวตน และไม่ขัดข้องใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ ตลอดจนมุ่งมั่นทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสังคมที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นจริง

ชุดความรู้กระบวนการสันติภาพในต่างประเทศ ซึ่งให้ความหมายของกระบวนการสันติภาพว่า คือชุดของงานที่ทำอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและเชื่อมโยงกันเพื่อยุติความรุนแรง และ สร้างสังคมสันติสุขที่ทุกฝ่ายยอมรับได้นี้ พยายามที่จะตอบคำถามดังกล่าว โดยศึกษาบทเรียนจากประสบการณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ความขัดแย้งรุนแรงในต่างประเทศ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของทั้งปัญหาและทางออกในเวลาเดียวกัน

แน่นอนที่สุดว่า แต่ละความขัดแย้งต่างมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันไปตามสภาพบริบทแวดล้อม สังคมไทยไม่อาจที่จะลอกเลียนวิธีการแก้ไขมาใช้โดยไม่คำนึงถึงลักษณะเฉพาะดังกล่าวได้ แต่ถึงกระนั้น เราก็สามารถที่จะเรียนรู้บทเรียนจากต่างประเทศได้ทั้งในแง่ของวิธีคิดและวิธีการจัดการในการแสวงหาทางออกจากความรุนแรง โดยนำมาสะท้อนวิเคราะห์วิพากษ์ตนเอง รวมถึงปรับใช้ในการแปรเปลี่ยนความขัดแย้งรุนแรงและเสริมสร้างสันติสุขให้ยั่งยืนในพื้นที่ได้ตามสภาพบริบทของตน

บางทีการเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้อื่นก็ทำให้เราได้มองเห็น “ทางลัด” บนถนนสายความรุนแรง โดยไม่จำเป็นต้องเดินตามรอยเท้าเดิมที่ต้องพบเจอกับความสูญเสียซ้ำๆ อยู่ตามรายทางที่ยาวไกล

หวังเป็นอย่างยิ่งว่ากรณีศึกษาต่างๆ จะเกิดประโยชน์ไม่มากนักน้อย ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ บทเรียน และที่สำคัญคือเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนในสังคมได้ตระหนักว่า กระบวนการสันติภาพสามารถเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และมีความหวังที่จะประสบผลสำเร็จได้แม้ว่าเราจะอยู่ในห้วงขณะของความไม่แน่ใจว่าจะมองเห็นแสงสว่าง ณ ปลายทางหรือไม่ก็ตาม

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล
สถาบันพระปกเกล้า

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	7
1. ภาพรวมของสถานการณ์ความขัดแย้ง	9
1.1 สภาพบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม	11
1.2 คู่ขัดแย้งและผู้เกี่ยวข้องหลัก	16
1.3 เหตุแห่งความขัดแย้ง	16
1.4 สถานะล่าสุดของเหตุการณ์	18
2. สาระสำคัญของการสร้างสันติภาพ	19
2.1 กระบวนการแสวงหาทางออกร่วมกัน	21
2.1.1 ก้าวแรกของสันติภาพ	22
2.1.2 ระลอกใหม่แห่งความรุนแรงสู่การทำลายล้าง	29
2.1.3 ความขัดแย้งสูงจุดอมสุตดอกผลแห่งสันติภาพ	34
2.2 เนื้อหา ข้อตกลง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	50
2.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟูสังคม	52
3. กรอบคิดในการสร้างสันติภาพ	63
3.1 ยอมรับกระบวนการเจรจาเพื่อหาทางออกที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้	65
3.2 มองไปข้างหน้า ไม่รี้อฟื้นอดีต เพื่อให้สังคมเดินไปได้	66
4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการสร้างสันติภาพ	69
4.1 เจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ที่จะสร้างสันติภาพ	71
4.2 การคุยกับ “ศัตรู” ในฐานะเพื่อนร่วมชาติด้วยกระบวนการหาทางออกร่วมกันที่ชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย	72
4.3 เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขด้วยภาพอนาคตที่สร้างร่วมกัน	74

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
4.4 เปลี่ยนมหาวิกฤติเป็นโอกาสสู่สันติภาพ	76
บทสรุปสู่สังคมไทย	78
บรรณานุกรม	79

บทนำ

ความขัดแย้งในอาเจะห์ สาธารณรัฐอินโดนีเซียมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ก่อให้เกิดความรุนแรงเป็นระยะตามแต่สถานการณ์ โดยความรุนแรงต่อเนื่องครั้งใหญ่ได้ปะทุขึ้นเมื่อปี 2519 ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับกลุ่มขบวนการปลดปล่อยอาเจะห์หรือ GAM (Gerakan Aceh Merdeka, GAM) โดยมีเป้าหมายที่จะเรียกร้องเอกราชเป็นอิสระจากประเทศอินโดนีเซียเพื่อก่อตั้งรัฐอาเจะห์ อันเนื่องมาจากการที่ชาวอาเจะห์รู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจจากการดำเนินงานของรัฐบาลอินโดนีเซีย และเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวชวา รัฐบาลได้ส่งกำลังทหารเข้าปราบปรามฝ่าย GAM อย่างต่อเนื่อง ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันด้วยกำลังอาวุธมายาวนานเป็นเวลา 29 ปี สูญเสียชีวิตไปประมาณ 33,000 คน ซึ่งเทียบเท่ากับร้อยละ 0.75 ของประชากรทั้งหมดในอาเจะห์ประมาณ 4,350,000 คน (Aspinall, 2008) และทุ้มงบประมาณแผ่นดินในการแก้ไข

ปัญหาไปโดยเฉลี่ยปีละ 130 ล้านเหรียญสหรัฐฯ (Huber, 2008) สุดท้ายได้เกิดกระบวนการเจรจาสันติภาพที่มีองค์กรระหว่างประเทศทำหน้าที่เป็นคนกลางมาสองครั้ง คือที่กรุงเจนีวาในปี 2545 และที่กรุงเฮลซิงกิในปี 2548 ซึ่งในครั้งหลังนั้น ทั้งสองฝ่ายได้ประสบความสำเร็จในการยุติความรุนแรงและบรรลุข้อตกลงสันติภาพ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสันติสุขในสังคมอาเจะห์ท้ายที่สุด

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษากระบวนการสร้างสันติภาพในอาเจะห์โดยพิจารณาจาก 1) กระบวนการในการยุติความรุนแรงและการพยายามหาข้อตกลงที่ยอมรับได้ร่วมกันในกรณีของอาเจะห์ที่เกิดขึ้นระหว่างปี 2541 – 2548 ซึ่งจะวิเคราะห์ถึงปัจจัยแห่งความล้มเหลวและความสำเร็จของการสร้างสันติภาพในช่วงเวลาดังกล่าว เพื่อหาคำตอบว่าคู่ขัดแย้งหลักที่ต่อสู้รุนแรงมาเกือบสามทศวรรษสามารถที่จะหันหน้ามาพูดคุยและหาทางออกต่อปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายเห็นพ้องร่วมกันด้วยสันติวิธีได้อย่างไร และ 2) กระบวนการสร้างความสมานฉันท์หลังความรุนแรงเพื่อหาคำตอบว่ามีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่ผู้เกี่ยวข้องต่างๆ พยายามดำเนินการป้องกันมิให้ความรุนแรงหวนคืนกลับมาโดยมุ่งหวังที่จะให้ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

ผู้เขียนได้แบ่งบทความนี้ออกเป็น 5 ส่วน **ส่วนแรก**จะกล่าวถึงภาพรวมของสถานการณ์ความขัดแย้ง **ส่วนที่สอง**จะเป็นการประมวลความพยายามในการสร้างสันติภาพในสังคมทั้งในแง่ของกระบวนการ เนื้อหา ตลอดจนข้อตกลงหรือตัวบทกฎหมายที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงดังกล่าว **ส่วนที่สาม**จะเป็นการสะท้อนกรอบคิดที่เป็นรากฐานหรือหลักการสำคัญของกระบวนการสร้างสันติภาพ **ส่วนที่สี่**จะเป็นบทวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการสร้างสันติภาพ และ**บทสรุป** ซึ่งจะสะท้อนถึงการนำบทเรียนดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับกรณีความขัดแย้งในสังคมไทย

1

ภาพรวม

ของสถานการณ์ความขัดแย้ง

กระบวนการสันติภาพ **อาเจะห์**
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

● Provincial Capital

● Other Towns

~ District Boundaries

Note: Simeulue, Sabang, Lhokseumawe, and Langsa all have district status.

Note: Map boundaries and locations are approximate. Geographic features and their names do not imply official endorsement or recognition by the UN.

© 2003 by East-West Center
www.eastwestcenter.org

1.1 สภาพบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม

อิทธิพลอาณานิคม

อาเจะห์ (Aceh) ตั้งอยู่ตอนเหนือสุดของเกาะสุมาตราทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญบริเวณช่องแคบมะละกา นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านทางอาเจะห์เป็นแห่งแรกช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 ในยุคสมัยก่อนถึงพุทธศตวรรษที่ 22 อาเจะห์มีการปกครองโดยสุลต่านที่เป็นอิสระ มีความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและศาสนาอิสลาม รวมถึงการค้าระหว่างประเทศ (Clarke *et al*, 2008) แต่ต่อมาในปี 2416 ดัตช์ได้ส่งกำลังทหารเข้ามาเพื่อยึดครองอาเจะห์เป็นอาณานิคม ได้เกิดการสู้รบกันเรื่อยมาจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี 2492 ดัตช์ได้ลงนามในสัญญายกอาเจะห์ให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียด้วยความช่วยเหลือจากประเทศอังกฤษ โดยชาวอาเจะห์มองว่าเป็นการส่งต่ออาเจะห์จากเจ้าอาณานิคมหนึ่งไปสู่อีกเจ้าอาณานิคมหนึ่งโดยไม่ได้ถามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (นิพัทธ์ ทองเล็ก, 2550; Miller, 2008)

การค้นพบทรัพยากรธรรมชาติ

การต่อสู้เพื่อเอกราชได้ปรากฏขึ้นชัดเจนในปี 2496 ในนามของกลุ่มดาร์อุล อิสลาม (Darul Islam) ถึงแม้ในอีก 6 ปีถัดมา ประธานาธิบดีซูการ์โนได้ยอมรับในหลักการให้อาเจะห์เป็นพื้นที่พิเศษ (Special Region - Daerah Istimewa) มีอิสระในการปกครองตนเองด้านศาสนา การศึกษา และวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตาม คำสัญญาเหล่านี้ก็ไม่ได้มีผลเกิดขึ้นจริงใน

ทางปฏิบัติ ทำให้ชาวอาเจะห์ขาดความไว้วางใจในรัฐบาลและมองว่า รัฐบาลไม่จริงใจที่จะแก้ปัญหา (Kingsbury, 2007)

ปี 2514 โคมหน้าของอาเจะห์ในสายตาของรัฐบาลอินโดนีเซียและประชาคมโลกก็เปลี่ยนไปเมื่อ**มีการค้นพบน้ำมันและแก๊สธรรมชาติในอาเจะห์** บริษัทธุรกิจน้ำมัน ซึ่งมีคนชาวที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในอินโดนีเซียจากจากการตาและชาวต่างชาติเป็นเจ้าของ ได้เข้ามาขุดเจาะหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ซึ่งทำรายได้มหาศาลแก่รัฐบาล แต่รายได้ดังกล่าวกลับตกถึงมือชาวอาเจะห์เพียงน้อยนิด สวนทางกับความเสื่อมโทรมทางสังคมและจำนวนคนต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ (Amnesty International, 1993) ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจนี้เป็นเหตุผลหลักประการหนึ่ง นอกเหนือจากความต้องการที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของชาวอาเจะห์ที่แตกต่างจากของคนชาวซึ่งนำไปสู่การประกาศปลดปล่อยอาเจะห์โดยขบวนการปลดปล่อยอาเจะห์ในวันที่ 4 ธันวาคม 2519 โดยเติงกู ฮัสซัน มูฮัมหมัด ดิ ตีโร (Tengku Hasan Muhammad di Tiro) ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากครูสอนศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงของอาเจะห์ (นิพัทธ์ ทองเล็ก, 2550) และสุลต่านแห่งอาเจะห์เดิม (Merikallio, 2006)

แนวคิดการอำนาจนิยาม

อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงของการต่อสู้และจำนวนมวลชนของฝ่าย GAM ยังคงจำกัดอยู่ในวงแคบในช่วงระหว่างปี 2519-2532 แต่หลังจากที่ประธานาธิบดีซูฮาร์โต **ภายใต้บรรยากาศทางการเมืองแบบเผด็จการอำนาจนิยามซึ่งมีสถานะทางการเมืองและการทหารที่เข้มแข็ง** ได้ประกาศให้อาเจะห์เป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางทหาร (Military Operations Area – Daerah Operasi Militer, DOM) ในปี 2532 ซึ่งตามมาด้วยการละเมิด

สิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางโดยกองทัพอินโดนีเซีย ไม่ว่าจะเป็นการทรมาน คุมขัง และข่มขืน (Amnesty International, 1993) โดยมีการประเมินตัวเลขผู้เสียชีวิตว่าอยู่ระหว่าง 1,000 – 3,000 คน และสูญหายอีกระหว่าง 900 – 1,400 คน (Large and Aguswandi, 2008) ชาวอาเจห์จำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากปฏิบัติการดังกล่าว ได้หันมาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของ GAM และเข้ามาเป็นแนวร่วมเพิ่มขึ้น (Aspinall, 2008) ถือเป็นการสร้างเงื่อนไขให้กลุ่มขบวนการมีความแข็งแกร่งมากขึ้นโดยการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของฝ่ายรัฐเอง

กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย

หลังการโค่นล้มของประธานาธิบดีซูฮาร์โตเมื่อปี 2541 นั้น บริบททางการเมืองและสังคมเศรษฐกิจได้เปิดกว้างมากขึ้นภายใต้การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ ความเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมโดยองค์กรภาคประชาสังคมและองค์กรทางการเมืองต่างๆ ซึ่งรวมถึงขบวนการนักศึกษาและพรรคการเมืองก็มีมากขึ้นตามลำดับ เกิดการตรวจสอบและเปิดเผยเรื่องราวการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยสื่อมวลชนหลายแขนง เหตุการณ์ละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นในอาเจห์จึงได้ขยายตัวสู่การรับรู้ของสังคมใหญ่มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการเปิดทางสู่การแก้ปัญหาในท้ายที่สุด (Aspinall, 2008)

รองประธานาธิบดีปีเจ ฮาบีบี ได้ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งต่อจากซูฮาร์โต ซึ่งพลเอกอิรวันโต (Wiranto) ผู้บัญชาการทหารได้ประกาศยกเลิกแนวทางการใช้การทหารนำการเมืองในการแก้ปัญหาอาเจห์ และกล่าวคำขอโทษต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดจาก “การกระทำส่วนตัวของทหารบางคน” ในช่วงที่ผ่านมา (Huber, 2008, p. 17) ขณะที่ต่อมาในเดือนสิงหาคม 2542 ประธานาธิบดีฮาบีบีได้ยินยอมให้องค์การสหประชาชาติ

เข้ามาดูแลการทำประชาตติว่า ชาวติมอร์ตะวันออกมีเจตจำนงที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียหรือจะแยกตัวเป็นอิสระ โดยผลการลงประชามติปรากฏว่าชาวติมอร์ตะวันออกได้แยกตัวออกไปเป็นประเทศอิสระตามความต้องการ ถือว่าเป็นสภาพบริบททางการเมืองที่สร้างความหวังให้แก่ชาวอาเจห์ว่าจะเกิดขึ้นกับกรณีของตนเองด้วยเช่นเดียวกัน (Huber, 2008)

ในเดือนตุลาคม 2542 ประธานาธิบดีอัปดุลเราะห์มาน วาฮิด ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของประชาชนได้แสดงความมุ่งมั่นในการปฏิรูปประเทศเพื่อสร้างการเมืองพหุนิยม และส่งเสริมการพูดคุยเพื่อหาทางออกต่อปัญหาต่างๆ ตลอดจนต้องการลดบทบาททางการเมืองของทหารที่มีมายาวนานให้น้อยลง โดยในส่วนของกรณีปัญหาอาเจห์นั้น วาฮิดได้ตัดสินใจที่จะใช้แนวทางการพูดคุยสนทนา (dialogue) กับฝ่าย GAM เพื่อหาทางออกร่วมกัน เป็นโอกาสที่ทำให้ Henry Dunant Centre for Humanitarian Dialogue (HDC) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่ทำงานด้านมนุษยธรรมสามารถเข้ามาต่อเชื่อมกับวาฮิดและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของอินโดนีเซีย รวมถึงแกนนำฝ่าย GAM ที่ลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศ (Huber, 2008)

ความพยายามทั้งจากภาคประชาสังคม รัฐบาล และฝ่าย GAM เพื่อริเริ่มการเจรจาสันติภาพได้เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อมามีทั้งสองฝ่ายได้มีการลงนามร่วมกันในข้อตกลงยุติความเป็นปฏิปักษ์ (Cessation of Hostilities Agreement – CoHA) เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2545 ณ กรุงเจนีวา โดยมี HDC ทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ย แต่ข้อตกลงดังกล่าวก็ต้องหยุดชะงักลงหลังการลงนามเพียง 5 เดือนในสมัยของประธานาธิบดีเมกาว่าตี ซูการ์โนบุตรี ซึ่งได้ประกาศกฎอัยการศึก และใช้กำลังทหารเข้าปราบปรามฝ่าย GAM ครั้งใหญ่ในอาเจห์อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน มีการจับกุมคุมขังด้วยวิธีการนอกกฎหมาย การสูญหาย

และการอ้อมฆ่า แต่ท้ายที่สุด ทั้งสองฝ่ายก็สามารถหันหน้ากลับมาเจรจากันได้และร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding – MOU) ที่กรุงเฮลซิงกิเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2548 โดยมี Crisis Management Initiatives (CMI) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศที่ทำงานด้านความขัดแย้ง เป็นคนกลางในการเจรจา อันเป็นการยุติความขัดแย้งรุนแรงในอาเจะห์ระหว่างทั้งสองฝ่ายที่ดำเนินมายาวนานเกือบ 30 ปีด้วยการให้จังหวัดอาเจะห์เป็นเขตปกครองพิเศษที่มีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างแท้จริง (Large and Aguswandi, 2008)

อย่างไรก็ตาม แม้ความสงบจะกลับมาสู่อาเจะห์ในระดับหนึ่งจากการบรรลุข้อตกลงสันติภาพหรือบันทึกความเข้าใจระหว่างทั้งสองฝ่าย ตลอดจนการออกกฎหมายฉบับที่ 11/2006 ในการบริหารปกครองอาเจะห์ (Law No.11/2006 on the Governing of Aceh – LoGA) ที่ประกาศใช้ในเดือนสิงหาคม 2549 ซึ่งข้อตกลงและตัวบทกฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว ถือเป็นรากฐานสำคัญยิ่งต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาอาเจะห์ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมในระยะต่อมานั้น รัฐบาลกลางอินโดนีเซียและคณะผู้บริหารท้องถิ่นของอาเจะห์ก็ยังคงต้องเผชิญกับความท้าทายในการแก้ไขปัญหาการกระจายรายได้ทางเศรษฐกิจ การจัดสรรเงินทุนเพื่อช่วยเหลืออดีตกลุ่มต่อสู้เคลื่อนไหวในการกลับคืนสู่สังคม การดำเนินโครงการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางสังคมต่างๆหลังจากเหตุการณ์สึนามิ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน (ชนินท์ทิตรา ณ ถลาง และอรอนงค์ ทิพย์พิมล, 2553) ตลอดจนแนวทางในการคืนความยุติธรรมให้แก่ประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง (Clarke *et al*, 2008) อันเป็นปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่ความรุนแรงได้ยุติลง

1.2 คู่ขัดแย้งและผู้เกี่ยวข้องหลัก

กรณีของอาเจห์เป็นความขัดแย้งหลักระหว่าง**รัฐบาลอินโดนีเซีย** โดยรวมถึงกองทัพอินโดนีเซีย (Tentara Nasional Indonesia – TNI) ในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของฝ่ายการเมืองตลอดจนมีบทบาทหลักในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในอาเจห์ (Kingsbury, 2007) ซึ่งมีเป้าหมายอยู่ที่การรักษาบูรณภาพแห่งดินแดนของประเทศอินโดนีเซีย กับอีกฝ่ายหนึ่งคือ**กลุ่มขบวนการปลดปล่อยอาเจห์ (GAM)** ซึ่งมีเป้าหมายการต่อสู้อยู่ที่การเรียกร้องเอกราชให้อาเจห์เป็นอิสระจากประเทศอินโดนีเซีย

ทั้งนี้ เมื่อเกิดความขัดแย้งรุนแรงขึ้น ได้มีกลุ่มคนและองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขความขัดแย้งดังกล่าว เกิดองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานในมิติต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของกระบวนการยุติธรรม สิทธิมนุษยชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง การศึกษา และวัฒนธรรม ซึ่งได้มีบทบาทอย่างยิ่งในการเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างสันติภาพและการสร้างความสมานฉันท์ในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Wiratmadinata, 2009) อันจะกล่าวถึงต่อไป

1.3 เหตุแห่งความขัดแย้ง

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่อาเจห์ต้องการจะเรียกร้องเอกราชจากประเทศอินโดนีเซียแล้ว สุภาศัพท์พรณ ตั้งตรงไพโรจน์ (2550) ได้สรุปไว้สองประการ คือ 1) ลำบากของความเป็นชาตินิยม ซึ่งเป็นสำนึกทางประวัติศาสตร์แห่งความเป็นรัฐอิสระที่เจริญรุ่งเรือง และ 2) ความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรผลประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งได้ส่งผลต่อ

สภาพสังคมเศรษฐกิจที่ตกต่ำในพื้นที่ โดยอุตสาหกรรมน้ำมันและ
แก๊สธรรมชาติที่ดำเนินการในอาเจห์ทำรายได้มหาศาลสูงถึง 2,000-3,000
ล้านเหรียญสหรัฐต่อปีแก่รัฐบาลอินโดนีเซีย โดยรายได้ต่อหัวของคน
อาเจห์ต่อผลผลิตภายในประเทศสูงเป็นลำดับสามของประเทศ ซึ่งสูงกว่า
รายได้เฉลี่ยต่อหัวของคนอินโดนีเซียถึงร้อยละ 282 แต่คนอาเจห์เอง
กลับไม่ได้สัมผัสความมั่งคั่งเหล่านี้ ในขณะที่ชนินท์ทรา ณ ถลางและ
อรอนงค์ ทิพย์พิมล (2553) ชี้ว่าการต่อสู้ในอาเจห์เกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
กับมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ คือ 1) ความไม่พอใจของท้องถิ่นต่อการ
จัดสรรผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของรัฐบาลกลาง และ
2) การแอบอิงของกลุ่มผลประโยชน์กับคู่ขัดแย้งหลักและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
อันนำมาซึ่งผลประโยชน์อื่นๆ ทางเศรษฐกิจอีก

ประเด็นหลักของความขัดแย้งจะมุ่งเน้นไปที่
การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม
ประกอบเข้ากับอัตลักษณ์ วัฒนธรรมที่แตกต่างไปจาก
วัฒนธรรมชาว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของประชากรส่วนใหญ่
ของประเทศ และสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เคยรุ่งเรือง
ของอาเจห์ ทำให้ยิ่งเป็นการตอกย้ำความไม่เป็นธรรม
ในความรู้สึกของชาวอาเจห์ให้ทวีความเข้มข้นมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ประเด็นหลักของความขัดแย้งจะมุ่งเน้นไปที่การจัดสรร
ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เป็นธรรม ประกอบเข้ากับอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่
แตกต่างไปจากวัฒนธรรมชาวซึ่งเป็นวัฒนธรรมของประชากรส่วนใหญ่ของ
ประเทศ และสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เคยรุ่งเรืองของอาเจห์ ทำให้ยิ่ง
เป็นการตอกย้ำความไม่เป็นธรรมในความรู้สึกของชาวอาเจห์ให้ทวีความ

เข้มข้นมากขึ้น บริษัทธุรกิจจากส่วนกลางและต่างประเทศได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในอาเจห์โดยที่รายได้มิได้ตกถึงมือของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชจึงเกิดขึ้น (Said, 2008) และยิ่งเมื่อถูกปราบปรามอย่างหนักจากรัฐบาลและกองทัพ ก็ยิ่งเพิ่มความชอบธรรมในการต่อสู้มากขึ้นไปอีกจน GAM สามารถเพิ่มแนวร่วมได้อย่างมากมายในช่วงเวลาต่อมา (Amnesty International, 1993)

1.4 สถานะล่าสุดของเหตุการณ์

โดยภาพรวมอาจกล่าวได้ว่าความรุนแรงที่เคยปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมอาเจห์ได้ยุติลงแล้ว ความขัดแย้งรุนแรงที่ยืดเยื้อมา 29 ปีได้ยุติลงด้วยการประนีประนอมจากคู่ขัดแย้งหลักทั้งสองฝ่ายที่ออกมาในรูปของข้อตกลงที่จะให้อาเจห์มีสถานะเป็นเขตปกครองตนเอง รัฐบาลได้ปล่อยนักโทษทางการเมือง และมีโครงการช่วยเหลืออดีตสมาชิก GAM ในทางการเงินและการสร้างอาชีพ เพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สังคมและดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข

แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความรุนแรงจำนวนหนึ่งที่รู้สึกว่าคุณยังไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ เนื่องจากยังไม่ปรากฏว่ามีการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่รัฐที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน (Wiratmadinata, 2009) ทั้งนี้ องค์การภาคประชาสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิทธิมนุษยชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ ต่างเฝ้าติดตามดูว่ารัฐบาลจะดำเนินการในประเด็นนี้อย่างไร ซึ่งหากไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมก็อาจจะกลายเป็นอุปสรรคต่อความสมานฉันท์ต่อไปได้ในที่สุด

A large, dark silhouette of a person wearing a hijab, shown in profile facing left. The silhouette is set against a background with a subtle halftone dot pattern.

2

สาระสำคัญ ของการสร้างสันติภาพ

กระบวนการสันติภาพ **อาเจห์**
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

“เมื่อคุณเปิดประตูหนึ่งได้
คุณก็จะได้เข้าไปในห้องและพบอีกประตูหนึ่ง
เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ทำให้เจอคนสำคัญต่อๆ กันไป”

ค ความพยายามในการสร้างสันติภาพในสังคมอาจะหิได้เริ่มปรากฏขึ้น
อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมชัดเจนในปี 2542 เพื่อยุติความรุนแรงและแสวงหา
ทางออกทางการเมืองที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับร่วมกัน ซึ่งต่อมาก็ประสบความสำเร็จ
ในการยุติความรุนแรงที่ยืดเยื้อมานานในอีก 6 ปีถัดมา โดยที่สังคม
อาจะหิได้เข้าสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านในการกลับคืนสู่ความสมานฉันท์ปรองดอง
ซึ่งก็ถือว่ากำลังดำเนินการอยู่จนกระทั่งถึงในปัจจุบัน

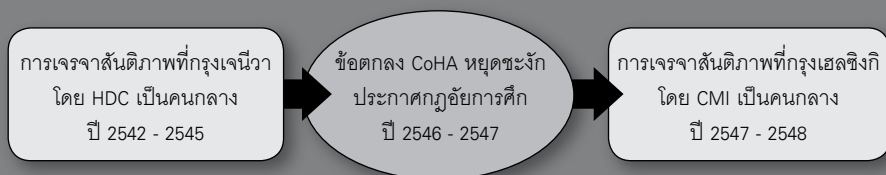
ในส่วนนี้จะเป็นการพิจารณาในแง่ของ ‘กระบวนการ’ และ ‘เนื้อหา’
ว่าเพราะเหตุใดผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ จึงสามารถยุติความรุนแรงลงได้ และ
สังคมมีแนวทางอย่างไรในการเปลี่ยนผ่านความขัดแย้งที่จะป้องกันมิให้
ความรุนแรงย้อนคืนกลับมาอีก และทำให้ทุกฝ่ายสามารถอยู่ร่วมกันได้
อย่างยั่งยืน

2.1 กระบวนการแสวงหาทางออกร่วมกัน

คู่ขัดแย้งหลักทั้งสองฝ่ายได้ใช้กระบวนการพูดคุยสันติภาพ (peace
dialogue) และการเจรจา (negotiation) เพื่อหาทางออกต่อความขัดแย้ง
ร่วมกัน โดยอาศัยฝ่ายที่สามซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ
เข้ามาทำหน้าที่อำนวยความสะดวก (facilitate) ในการพูดคุย

กระบวนการเจรจาสันติภาพในอาจะหิได้เกิดขึ้น 2 ครั้ง การเจรจา
ครั้งแรกซึ่งมี HDC เป็นคนกลางได้นำไปสู่ข้อตกลง CoHA เมื่อวันที่ 9
ธันวาคม 2545 ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งโดยเนื้อหาแล้ว
เป็นการลงนามร่วมกันเพื่อยุติความเป็นปฏิปักษ์กันในเชิงความสัมพันธ์
ระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม การหยุดยิงที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงดังกล่าว
ไม่ประสบความสำเร็จในการนำไปสู่ทางออกที่ยั่งยืน เนื่องจากได้สะดุดลง
เกือบสองปีจนกระทั่งทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงอีกครั้งที่

กรุงเฮลซิงกิ ประเทศฟินแลนด์ จากการเจรจาด้วยกันทั้งหมด 5 รอบโดยมี CMI ทำหน้าที่เป็นคนกลาง (Merikallio, 2006) และได้นำไปสู่การลงนามใน MOU เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2548 โดยนายฮามิด อวาลูดดิน (Hamid Awaluddin) รัฐมนตรีกระทรวงกฎหมายและสิทธิมนุษยชนในฐานะผู้แทนรัฐบาลอินโดนีเซียและนายมาลิก มาห์มุด (Malik Mahmud) แกนนำของ GAM เป็นผู้ลงนาม โดยมีนายมาร์ตติ อาร์ทิซารี (Martti Ahtisaari) อดีตประธานาธิบดีฟินแลนด์ซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการบริหาร CMI ทำหน้าที่เป็นคนกลาง

แผนภาพที่ 1:
ความพยายามในการเจรจาสันติภาพอาเจห์ ทั้ง 2 ระยะ

2.1.1 ก้าวแรกของสันติภาพ

การริเริ่มกระบวนการสันติภาพครั้งแรกเมื่อปี 2542 อันนำไปสู่การลงนามในข้อตกลง CoHa ที่กรุงเจนีวานั้น มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่การพ้นจากอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตในเดือนพฤษภาคมปี 2541 อันเป็นการหลุดพ้นจากระบอบเผด็จการทหารที่ครอบงำประชาชนอินโดนีเซียมายาวนานถึง 31 ปี และเป็นการเริ่มต้นก้าวเข้าสู่บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย

เหตุปัจจัยที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายพูดคุยเจรจากันได้เป็นครั้งแรกหลังจากที่สู้รบกันมานานกว่าสองทศวรรษในครั้งนี้ คือ 1) บรรยากาศ

ทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ทางการเมืองให้แก่ประชาชนมากขึ้น 2) การเชื่อม
ประสานของภาคประชาสังคมและนักศึกษาเพื่อเชื่อมต่อกับรัฐบาลและฝ่าย
GAM ให้ริเริ่มการพูดคุย และ 3) การเปิดโอกาสให้องค์กรที่สามได้เข้ามาทำ
หน้าที่เป็นคนกลางในการเจรจาพูดคุย โดยในกรณีของอาละห์นี้เป็น
องค์กรระหว่างประเทศคือ HDC ซึ่งทำงานช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมใน
พื้นที่อยู่ก่อนหน้านี้

บรรยากาศทางการเมืองที่เปิดมากขึ้น

ม่านแห่งความหวาดกลัวที่ปกคลุมไปทั่วประเทศในช่วงของ
ประธานาธิบดีซูฮาร์โตได้ถูกเปิดออกภายใต้การบริหารประเทศของ
ประธานาธิบดีซูฮาร์โต ฮาบีบี ซึ่งให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและ
พยายามที่จะจำกัดบทบาทของทหารในทางการเมือง โดยเห็นได้จากการ
ออกคำสั่งยกเลิกเขตปฏิบัติการทางการเมือง (DOM) หรือการประกาศให้มี
การลงประชามติในติมอร์ตะวันออกว่าจะแยกตัวเป็นอิสระหรือไม่ในเดือน
สิงหาคม 2542 เป็นต้น ประกอบกับการเข้ามาสู่ตำแหน่งของประธานาธิบดี
อับดุลเราะห์มาน วาฮิดในเวลาต่อมา ซึ่งนับเป็นประธานาธิบดีอินโดนีเซีย
คนแรกที่มาจากการเลือกตั้ง

ปรากฏการณ์ต่างๆ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศ
ทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ให้กับประชาชนมากขึ้น และเป็นการส่งสัญญาณ
จากผู้นำรัฐบาลว่ามีแนวโน้มที่จะใช้สันติวิธีมากขึ้น ซึ่งแม้อิทธิพลของทหาร
จะคงยังมีอยู่มากก็ตาม แต่ด้วยการเปิดกว้างทางการเมืองที่ไม่เคยปรากฏ
มาก่อนนี้ ได้ทำให้ภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ ตลอดจน
นักศึกษาทั้งในจาการ์ตาและในอาละห์ เริ่มมีชีวิตชีวา มีการเคลื่อนไหว
และแสดงออกทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต กล้าที่จะริเริ่มดำเนินการใน
สิ่งทีตนเองคิดว่าจะทำให้เกิดสันติสุขขึ้นได้ในอาละห์

แก่นแท้สำคัญตรงนี้อยู่ที่การเปิดพื้นที่ทางการเมือง
และการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่
ด้วยจิตใจที่เป็นประชาธิปไตยของผู้นำทางการเมือง
ศัตรูที่แท้จริงต่อประชาชนมิใช่สถานะของความเป็
พลเรือน หรือทหาร หากแต่เป็นความเผด็จการ
การปิดกั้นพื้นที่ทางการเมือง ไม่รับฟังเสียงของประชาชน
และการใช้ความรุนแรงในการปราบปราม
กดขี่ประชาชน

ซัลฮานุดดิน ฮัสซิบูอัน (Zulhanuddin Hasibuan) (สัมภาษณ์, 29
ตุลาคม 2551, อาเจะห์) ผู้อำนวยการ Pusat Gerakan dan Advokasi Rakyat
(PUGAR) ซึ่งทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยเหลือกลุ่มคนชายขอบและ
ชาวประมงในอาเจะห์ให้มีอาชีพและมีรายได้ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่
ให้ดีขึ้น ได้เล่าว่าในช่วงรัฐบาลซูฮาร์โตนั้น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงาน
ใกล้ชิดกับประชาชนจะถูกทหารและตำรวจติดตามอยู่เสมอ มีการเรียกตัว
ไปสอบปากคำ และถูกกดดันอย่างหนักจนนักศึกษาและเอ็นจีโอบางคน
ต้องหนีออกจากพื้นที่ แต่ภายหลังจากที่บรรยากาศทางการเมืองเริ่มมี
เสรีภาพมากขึ้น ประชาชนก็สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น
ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มนักศึกษา SIRA (Aceh Referendum Information
Center) ได้ออกมาเคลื่อนไหวรณรงค์ให้มีการลงประชามติในอาเจะห์ว่า
ต้องการจะอยู่กับประเทศอินโดนีเซียต่อไปหรือไม่ในปี 2542 เป็นต้น ซึ่งท้าย
ที่สุด แม้การลงประชามติจะไม่ได้เกิดขึ้น แต่ก็ถือเป็นการเคลื่อนไหว
ครั้งใหญ่ที่เกิดจากบรรยากาศทางการเมืองและท่าทีของผู้นำรัฐบาล
ที่เปลี่ยนแปลงไป

การที่ทั้งสองฝ่ายซึ่งไม่เคยได้คุยกันเลย
ได้มาพบเจอหน้าพูดคุยกันบ้าง
ทำให้เกิดความรู้สึกว่าอย่างน้อยก็ยังพอคุยกันได้
แม้จะไม่มีอะไรเป็นรูปธรรมในช่วงแรก
แต่เพียงเท่านี้ก็已经是ประโยชน์แล้ว

อย่างไรก็ตาม คงต้องเน้นว่าแก่นแท้สำคัญตรงนี้อยู่ที่การเปิดพื้นที่ทางการเมืองและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ด้วยจิตใจที่เป็นประชาธิปไตยของผู้นำทางการเมือง ศัตรูที่แท้จริงต่อประชาชนมิใช่สถานะของความเป็นพลเรือนหรือทหาร หากแต่เป็นความเผด็จการ การปิดกั้นพื้นที่ทางการเมืองไม่รับฟังเสียงของประชาชน และการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามกดทับประชาชน ที่กล่าวเช่นนั้นเนื่องจากประธานาธิบดีอินโดนีเซีย คือ ซูซิโล บัมบัง ยูโดโยโนเอง ซึ่งในอดีตนั้นเป็นนายทหารระดับสูงในกองทัพ กลับเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการผลักดันและส่งเสริมกระบวนการสร้างสันติภาพในอาเจะห์ตั้งแต่ครั้งเป็นรัฐมนตรีเมื่อปี 2542 เรื่อยมา จนกระทั่งถึงที่สุดแล้วก็ประสบความสำเร็จในปี 2548

การเคลื่อนไหวยของภาคประชาสังคมเพื่อเชื่อมประสานสองฝ่าย

บรรยากาศทางการเมืองดังกล่าวเป็นเสมือนโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อกระบวนการสร้างสันติภาพและเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่สามารถริเริ่มติดต่อให้ทั้งสองฝ่ายคือรัฐบาลและกลุ่มขบวนการได้พูดคุยกัน ทั้งนี้ หลังจากที่มีการเปิดพื้นที่ทางการเมืองมากขึ้นแล้ว นอกจากองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ตลอดจนนักศึกษาในพื้นที่จะสามารถสื่อสารเชื่อมต่อกันและกันได้มากขึ้นเพื่อร่วมมือกันทำงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนแล้ว องค์กรต่างๆ เหล่านี้ยังได้พยายามเชื่อมประสานให้ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่าย GAM ได้มาพบปะพูดคุยกันอีกด้วย ซึ่งความพยายามนี้ได้เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2542 ก่อนหน้าที่ HDC จะเข้ามาทำหน้าที่คนกลาง

เนอร์ จูลี (Nur Djuli) (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) อดีตแกนนำระดับสูงและหนึ่งในคณะผู้เจรจาของฝ่าย GAM ทั้งในการเจรจาสันติภาพที่เจนีวาและเฮลซิงกิ ได้อธิบายถึงความพยายามในการเชื่อมประสานของกลุ่มเอ็นจีโอและภาคประชาสังคมว่ามีจุดเริ่มต้นจากการ “พบกัน” ระหว่างรัฐบาลและฝ่าย GAM ครั้งแรกที่กรุงเทพฯ ในปี 2542 ซึ่งในขณะนั้นต่างฝ่ายต่างไปเข้าร่วมการสัมมนาที่จัดโดยฟอรัมเอเชีย มีทั้งสมาชิกรัฐสภาอินโดนีเซีย องค์กรพัฒนาเอกชน และสมาชิก GAM จำนวน 24 คน โดยตัวเขาเองก็เป็นหนึ่งในนั้นด้วย แต่ไปในฐานะคนกลางที่เป็นเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ซึ่ง ณ เวลานั้น คนทั่วไปยังไม่มีใครรู้ว่าแท้จริงแล้วเขาเป็นแกนนำระดับสูงคนหนึ่งของ GAM

ทางเจ้าภาพได้จัดให้ GAM กับฝ่ายรัฐบาลได้นั่งรับประทานอาหารโต๊ะเดียวกัน ซึ่งบางคนยอมนั่งด้วยกัน แต่บางคนก็ไม่ยอม แต่วิธีการนี้ก็ทำให้เกิดการพูดคุยสื่อสารกันเป็นครั้งแรกระหว่างฝ่าย GAM กับ

ฝ่ายรัฐบาล ซึ่งแม้เขาเองจะรู้สึกว่าการพบกันครั้งนี้คือแค่ “เห็นด้วยว่าเห็นต่าง” (agree to disagree) และเป็นการพูดคุยในช่วงเริ่มต้นกับคนเล็กๆ ที่ไม่ได้มีบทบาทมากนักในรัฐบาล แต่อย่างน้อยก็เป็นพื้นฐานสำคัญของการพูดคุยกันในอีกหลายครั้งถัดมาที่ค่อยๆ ขยายตัวออกไปเป็นลูกโซ่

โดยผู้เข้าร่วมสัมมนาในครั้งนั้นอีกผู้หนึ่ง คืออากุสวันดี (Aguswandii) (สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจห์) ที่เข้าร่วมในฐานะนักศึกษาที่เป็นสมาชิก GAM ซึ่งต่อมามีภายหลังได้ดำรงตำแหน่งประธานพรรคการเมืองท้องถิ่นอาเจห์ที่ชื่อว่า Partai Rakyat Aceh ก็เห็นตรงกันว่าสิ่งที่ได้จากการสัมมนาครั้งนั้น คือ การที่ทั้งสองฝ่ายซึ่งไม่เคยได้คุยกันเลยได้มาพบเจอหน้าพูดคุยกันบ้าง ทำให้เกิดความรู้สึกว่าอย่างน้อยก็ยังพอคุยกันได้ แม้จะไม่มีอะไรเป็นรูปธรรมในช่วงแรก แต่เพียงเท่านี้ก็เพียงพอแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของออตโต ซัมซุดดิน อิสซัก (Otto Syamsuddin Ishak) เช่นเดียวกัน (สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2551, อาเจห์) อดีตแกนนำภาคประชาสังคมที่ประสานให้เกิดการพูดคุยระหว่างทั้งสองฝ่าย มองว่าการสัมมนาครั้งนั้นถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้เริ่ม “รู้จักกัน”

นับจากนั้นมา ด้วยความที่เห็นว่าจริงๆ แล้วก็น่าจะคุยกันได้ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษา และภาคประชาสังคมก็ได้พยายามสานต่อโจทย์สำคัญที่ว่า จะทำอะไรให้บุคคลสำคัญต่างๆ จากทั้งสองฝ่ายได้มาพบเจอพูดคุยกัน โดยได้เริ่มต้นจากการประสานติดต่อคนที่อยู่ในพื้นที่ก่อนในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งการทำงานนี้เกิดขึ้นได้ทั้งจากการวางแผน (structured) และด้วยความประจวบเหมาะ (coincident) กล่าวคือ วางแผนว่าจะนัดให้ใครมาพบกับใคร ในรูปแบบลับหรือเปิดเผย เช่น การสัมมนา เป็นต้น และประจวบเหมาะในแง่ที่ว่าเมื่อพบกันแล้ว บุคคล

ดังกล่าวก็จะแนะนำชื่อบุคคลสำคัญอื่นๆ ขึ้นมาให้ได้ไปพบเจอต่ออีก เป็นการเชื่อมต่อกับกลุ่ม GAM ในระดับล่างกับรัฐบาล และกับองค์กรระหว่างประเทศ โดยที่เกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลที่จะไปพบนั้น จะเลือกกลุ่มคนที่มีอิทธิพลต่อรัฐบาล หรือต่อฝ่าย GAM สามารถโน้มน้าวสมาชิกของตนเองได้และมีความน่าเชื่อถือ และอีกกลุ่มหนึ่งคือคนที่ทำงานเพื่อสังคมและคลุกคลีกับชาวบ้านมานาน สำหรับสถานที่นั้น ก็จะจัดให้พบกันในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย โดยอาจจะอยู่นอกพื้นที่ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทยหรือในสถานที่ที่ปิดลับ เป็นต้น (Otto Syamsuddin Ishak, สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2551, อาเจะห์)

ทั้งนี้ วิรัตมาดินาต้า (Wiratmadinata) (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) เลขาธิการ Forum LSM Aceh ซึ่งเป็นเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนขนาดใหญ่หนึ่งในสองเครือข่ายของอาเจะห์ ก็ชี้ให้เห็นเช่นเดียวกันว่า ตัวกลางในเบื้องต้นที่พยายามประสานให้เกิดการพูดคุยระหว่างทั้งสองฝ่ายนั้น มิใช่องค์กรต่างชาติแต่อย่างใด หากแต่เป็นกลุ่มประชาสังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน เนื่องจากเป็นผู้ทำงานใกล้ชิดอยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อริเริ่มเชื่อมต่อกับบุคคลเป้าหมายต่างๆ

การเปิดโอกาสให้องค์กรที่สามมาทำหน้าที่คนกลาง

นอกจากบรรยากาศทางการเมืองจะเริ่มเปิดกว้างโดยประชาชนเริ่มมีสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ประธานาธิบดีวาฮิด และรัฐมนตรีกระทรวงการเมืองและความมั่นคงในสมัยนั้นคือยูโดโยโน ยังได้เปิดโอกาสให้ HDC ซึ่งทำงานด้านมนุษยธรรมอยู่ในพื้นที่ ได้เข้ามาเป็นคนกลางในการจัดการพูดคุยในช่วงเดือนพฤษภาคม 2542 อันนำไปสู่การพูดคุยกันเป็นครั้งแรกระหว่างฮัซซัน ดิ ตีโรกับบุตรของอินโดนีเซียที่กรุงเจนีวาในวันที่ 27 มกราคม 2543

จากความพยายามในการเชื่อมร้อยฝ่ายรัฐบาลและฝ่าย GAM เข้าด้วยกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและภาคประชาสังคมในช่วงแรก และการเข้ามาเป็นคนกลางอย่างเต็มตัวของ HDC ในเวลาต่อมานั้น ได้ทำให้เกิดข้อตกลง CoHA ขึ้นในที่สุด อันเป็นข้อตกลงสันติภาพฉบับแรกในประวัติศาสตร์ความขัดแย้งของอาเจะห์ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้สภาวะการณ์ความขัดแย้งที่ยังไม่สุกงอม กล่าวคือ เป็นข้อตกลงที่ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ที่ไม่มั่นคงและความไม่ไว้วางใจระหว่างกันของทั้งสองฝ่ายที่ยังมีอยู่สูง เมื่อสลับกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นระยะ กระบวนการสันติภาพจึงได้สะดุดหยุดลงในวันที่ 18 พฤษภาคม 2546 นับจากการลงนามในข้อตกลงมาเพียง 5 เดือน

2.1.2 ระลอกใหม่แห่งความรุนแรงสู่การทำลายล้าง

ข้อตกลง CoHA หยุดชะงักลงอย่างเป็นทางการหลังจากฝ่ายความมั่นคงได้จับกุมแกนนำ GAM ที่สนามบิน ระหว่างที่กำลังจะเดินทางไปประชุมร่วมกับตัวแทนรัฐบาลที่ประเทศญี่ปุ่น โดยในวันรุ่งขึ้น 19 พฤษภาคม 2546 ประธานาธิบดีเมกาว่าตีได้ประกาศกฎอัยการศึก และตามด้วยการประกาศของกองทัพอินโดนีเซียที่จะทำลายล้าง (annihilate) กลุ่มขบวนการให้สิ้นซากภายใน 3 เดือนด้วยกำลังทหารกว่า 50,000 นาย ซึ่งถือว่าเป็นปฏิบัติการทางทหารครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาในอาเจะห์ (Large and Aguswandi, 2008)

ประเด็นหลักของความขัดแย้งไม่ได้ถูกหีบยกมาพูดคุยอย่างจริงจัง

ความหวาดระแวงระหว่างกันยังคงดำรงอยู่และมีมากยิ่งขึ้นเนื่องจากประเด็นสำคัญซึ่งเป็นแก่นแกนหลักของปัญหาความขัดแย้งและเป็นเรื่องที่อ่อนไหวสำหรับทั้งสองฝ่ายไม่ได้มีการหีบยกมาพูดคุยอย่างจริงจัง กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายไม่ได้มีการเจรจาพูดคุยกันให้ชัดเจนในเรื่อง

อนาคตทางการเมืองของอาเจะห์ โดยฝ่าย GAM ก็ยังคงตั้งเป้าหมายที่จะเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย ในขณะที่รัฐบาลยืนยันที่จะให้ฝ่าย GAM ยอมรับหลักบูรณภาพแห่งดินแดน ว่าอาเจะห์เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ ซึ่งส่งผลให้ความไม่ไว้วางใจระหว่างกันยังมีมากขึ้นไปอีก เนื่องจากต่างฝ่ายต่างมองว่าอีกฝ่ายพยายามใช้เวทีพูดคุยนี้เพื่อประโยชน์ของตนเองในการเอาชนะกันเท่านั้น ไม่ได้ต้องการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ประกอบกับเมื่อเกิดเหตุการณ์รุนแรงที่ไม่มีการพิสูจน์ทราบตัวผู้กระทำ เช่น เหตุระเบิดตามที่ต่างๆ และการเผาโรงเรียนในพื้นที่ต่างฝ่ายต่างก็กล่าวหากัน ซึ่งยิ่งทำให้ความสัมพันธ์เลวร้ายลงตามลำดับ เป็นผลให้ทั้งสองฝ่ายไม่ยอมที่จะวางอาวุธเพื่อยุติความรุนแรงตามข้อตกลง (Amiruddin Usman, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจะห์)

ด้วยความที่ต่างฝ่ายต่างหวังจะทำให้อีกฝ่ายยอมรับข้อเรียกร้องของตนได้โดยไม่คำนึงถึงความต้องการของอีกฝ่าย ทำให้แต่ละฝ่ายพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการ เช่น การตีความเนื้อหาของข้อตกลง CoHA ที่มีความไม่ชัดเจน ในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อตนเองและขัดขวางความต้องการของอีกฝ่าย (Huber, 2004) หรือการพยายามดึง HDC ที่เป็นคนกลางให้เข้ามาสนับสนุนความต้องการของฝ่ายตน ซึ่งเติงกู นาสิรุদ্ดิน บิน อาเหม็ด (Tengku Nashiruddin Bin Ahmed) (สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) อดีตหัวหน้าคณะเจรจาฝ่าย GAM ที่เจนีวา ได้อธิบายว่าในเวลานั้น ต่างฝ่ายต่างก็ไม่ไว้วางใจกันและพยายามผลักดันคนกลางให้สนับสนุนเหตุผลของตนเองเพื่อมาต่อสู้กับอีกฝ่าย โดยในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการที่จะใช้ HDC เข้ามากดดันฝ่าย GAM ให้ล้มเลิกความคิดที่จะเรียกร้องเอกราชโดยมิได้มีข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมในการตอบสนองความต้องการของฝ่าย GAM ทางฝ่าย GAM เองก็ต้องการใช้ HDC เป็นเครื่องมือในการยกระดับสถานะและข้อเรียกร้องของตนในเวที

ระหว่างประเทศ โดยมีเป้าหมายที่จะเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย ซึ่งก็เริ่มมีความมั่นใจมากขึ้นจากตัวอย่างของติมอร์ตะวันออกที่สามารถแยกตัวเป็นอิสระได้จากการลงประชามติที่จัดโดยองค์การสหประชาชาติ (Huber, 2004)

การที่ก่อกำเนิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นนั้น ทางยูฮา คริสเตนเซน (Juha Christensen) (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จากการ์ตา) หนึ่งในทีมใกล้เคียงของ CMI ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งที่ริเริ่มประสานฝ่าย GAM รัฐบาล และ CMI ให้เข้ามาร่วมกันเจรจาสันติภาพที่เฮลซิงกิ ได้ให้เหตุผลว่า ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คนกลางในครั้งนั้นไม่ได้ทำความเข้าใจกับแกนนำระดับสูงของฝ่าย GAM ให้ชัดเจนตั้งแต่ก่อนเข้าสู่กระบวนการเจรจาว่า เอกราชนั้นเป็นไปได้ในความเป็นจริง กล่าวคือไม่ได้อธิบายเหตุผลว่าประชาคมโลกจะไม่สนับสนุนการเรียกร้องเอกราชดังกล่าว และทางรัฐบาลอินโดนีเซียก็ไม่มีทางที่จะยอมให้อาเจห์แยกตัวเป็นอิสระได้อย่างแน่นอน

ต่างฝ่ายต่างยังเชื่อว่าจะสามารถเอาชนะอีกฝ่ายได้

หลังจากที่รัฐบาลประกาศกฎอัยการศึก พลจัตวาอามีรุดดิน อูสมาน (Amiruddin Usman) (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจห์) ประธานเวทีสื่อสารและประสานงานระหว่างรัฐบาลกลางและรัฐบาลอาเจห์ (Forum for Communication and Coordination หรือ Forum Komunikasi dan Koordinasi, FKK) ได้กล่าวว่าในเวลานั้น รัฐบาลโดยเฉพาะฝ่ายทหารยังคงมีความหวังว่าตนจะเป็นฝ่ายชนะสงครามครั้งนี้ด้วยการใช้กำลังปราบปรามอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในขณะที่เดียวกัน ฝ่าย GAM ก็คิดว่าจะสามารถเอาชนะรัฐบาลและเรียกร้องเอกราชได้สำเร็จ ซึ่งแน่นอนว่าไม่ใช่ด้วยกำลังทหาร แต่ด้วยการเมืองระหว่างประเทศ โดยเต็งกู นาสิรุดดิน บิน อาเหม็ด (สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจห์) ระบุว่า แม้ฝ่าย GAM จะรู้อยู่แล้วว่า ถึงอย่างไรก็ไม่มีทางเอาชนะรัฐบาลด้วยกำลังอาวุธได้ แต่ก็

ไม่มีวันที่จะแพ้ แถมยังมีโอกาสจะชนะได้ด้วยการเมืองระหว่างประเทศ โดยวางแผนที่จะช่วยให้อำนาจทางการส่งกำลังทหารจำนวนมากเข้ามาปราบปราม GAM ด้วยวิธีรุนแรง เมื่อมีปฏิบัติการทางทหารบ่อยครั้งเข้า ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งของการละเมิดสิทธิมนุษยชนอันนำไปสู่ความชอบธรรมในสายตาของประชาคมโลกที่อาจจะแยกตัวเป็นอิสระได้ในที่สุด เป็นการยืมมือกองทัพอินโดนีเซียเองเป็นเครื่องมือไปสู่ชัยชนะของ GAM

ฝ่ายทหารไม่เก็บตัวกับกระบวนการเจรจาสันติภาพ

สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ฝ่ายทหารไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ในกระบวนการเจรจาสันติภาพตั้งแต่ต้น เนื่องจากทาง HDC มิได้สื่อสารกับฝ่ายทหารเพื่อทำความเข้าใจ เตรียมกรอบความคิด (mindset) ให้เห็นความจำเป็นของการเจรจา และหาเสียงสนับสนุนก่อน โดยทางศูนย์ได้เข้าไปพูดคุยกับประธานาธิบดีวาฮิดซึ่งเป็นพลเรือนอยู่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น (Huber, 2004) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสถานะทางการเมืองของประเทศอินโดนีเซียที่ทหารยังคงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งจากการที่ประเทศอินโดนีเซียเพิ่งเข้าสู่บรรยากาศของประชาธิปไตยหลังการครองอำนาจของทหารมาเป็นเวลานาน

การที่ฝ่ายทหารซึ่งแน่นอนว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญของปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศ ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ในการเจรจาครั้งนี้ ทำให้ทหารไม่เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นเจ้าของ (sense of ownership) ในกระบวนการที่กำลังดำเนินอยู่ ซึ่งท้ายที่สุด ทหารก็กลายมาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การสร้างสันติภาพไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้น บทบาทของทหารจะสามารถทำให้เกิดผลบวกหรือลบต่อกระบวนการสันติภาพก็ได้ ขอเพียงปรึกษาพูดคุยกันตั้งแต่แรกเริ่มกระบวนการเพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนตรงกัน

ฝ่ายการเมืองขาดความมุ่งมั่นชัดเจนที่จะใช้สันติวิธี

การที่ทหารยังคงมีบทบาทและทรงอิทธิพลทางการเมืองในรัฐบาหลีนั้น มาวาร์ดี อิสมาอีล (Mawardi Ismail) (สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจห์) อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย Syiah Kuala ในอาเจห์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการร่างกฎหมายที่ใช้บริหารปกครองในอาเจห์ (LoGA) ได้ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะรัฐบาลพลเรือนภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีเมกาวาตีไม่เข้มแข็งและไม่มีบารมีพอที่จะกำกับควบคุมบทบาทของทหารให้ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ ทำให้ฝ่ายทหารไม่เกรงใจนาง ซึ่งเป็นผลให้ฝ่ายการเมืองไม่มีความชัดเจนและขาดความมุ่งมั่น (commitment) ที่จะใช้สันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง อันเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของการสร้างสันติภาพ โดยสะท้อนให้เห็นจากการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาลที่แม้จะมีนโยบายจัดสรรงบประมาณทั้งในด้านการพัฒนาและความมั่นคงอย่างสมดุล แต่ในทางปฏิบัติ งบประมาณส่วนใหญ่กลับทุ่มลงไปที่ทหารและตำรวจในการใช้กำลังพลปราบปรามฝ่าย GAM (Michael Bak, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, จาการ์ตา)

คนกลางไม่สามารถโน้มน้าวให้ทั้งสองฝ่ายรับฟังและปฏิบัติตาม

สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทั้งสองฝ่ายไม่อาจสร้างความไว้วางใจระหว่างกันขึ้นมาได้นั้น เกิดจากการที่ HDC ซึ่งเป็นคนกลางในครั้งนี้ไม่อาจทำให้คู่ขัดแย้งไว้วางใจว่าจะสามารถทำให้ข้อตกลงเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง เนื่องจากโดยสถานะของ HDC เองก็เป็นเพียงองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ ซึ่งไม่ได้มีอำนาจและบารมีเพียงพอที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความเกรงใจ เชื่อฟัง และปฏิบัติตาม (Juha Christensen, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา; Yarmen Dinamika, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์; Sidney Jones, สัมภาษณ์ 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา)

ทั้งนี้ ยังไม่รวมเหตุผลที่กล่าวในช่วงต้นแล้วว่าต่างฝ่ายต่างก็พยายามดึง HDC เข้ามาเป็นพวกเดียวกับตนเพื่อเอาชนะอีกฝ่าย อีกทั้งฝ่ายทหารและตำรวจเองก็มองว่า HDC เข้าข้างฝ่าย GAM (Nur Djuli, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์) ถึงขนาดที่ผู้บังคับการตำรวจอาจะห์ระวางสงสัยว่ามีเจ้าหน้าที่ของศูนย์เป็นสายให้แก่ GAM เสียด้วยซ้ำไป (Aspinall & Crouch, 2003)

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ทาง HDC ได้มีความพยายามดำเนินการให้เกิดการพูดคุยเจรจามานี้ก็นับว่าไม่สูญเปล่า และมีคุณูปการสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสันติภาพในอาเจห์ เนื่องจากในกระบวนการสันติภาพครั้งที่ต่อมาที่เฮลซิงกิ แม้ทาง CMI จะทำหน้าที่เป็นคนกลาง แต่ก็ถือว่าเป็นการดำเนินการที่ได้เรียนรู้และต่อยอดจากสิ่งที่ทาง HDC ได้ก่อร่างสร้างไว้แล้ว

2.1.3 ความขัดแย้งสุดกุ่มสู่ดอกผลแห่งสันติภาพ

แม้การใช้กำลังทหารกวาดล้างอย่างต่อเนื่องจะทำให้ฝ่าย GAM อ่อนล้าลงไปมากก็ตาม แต่ก็ไม่อาจจะทำลายล้างฝ่าย GAM ได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดและไม่อาจทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ตามที่คาดคิดไว้ โดยในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม 2546 ถึงเดือนธันวาคม 2547 ที่มีการปราบปรามเป็นระยะ ก็ได้มีความพยายามครั้งใหม่ที่จะรื้อฟื้นการพูดคุยขึ้น โดยแกนนำบางคนในรัฐบาลและทีมงานของ CMI จนกระทั่งเกิดเหตุภัยพิบัติสึนามิ อันตามมาด้วยการประกาศหยุดยิงโดยฝ่าย GAM ในวันที่ 29 ธันวาคม 2547 สามวันให้หลังเหตุการณ์

การเจรจาสันติภาพรอบสองระหว่างรัฐบาลและฝ่าย GAM เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในเดือนมกราคม 2548 โดยมี CMI ทำหน้าที่เป็นคนกลางภายใต้การนำของอดีตนายกรัฐมนตรีฟินแลนด์ มาร์ตตี อาร์ทีซารี

ที่กรุงเฮลซิงกิ อันนำไปสู่การลงนาม MOU ในวันที่ 15 สิงหาคม 2548 ซึ่งเป็นการยุติความรุนแรงในอาเจห์

หากจะมองว่าความขัดแย้งยุติลงได้เพราะสันามิ ก็คงเป็นการมองที่ผิวเผินจนเกินไป แท้จริงแล้ว สันามิเป็นเพียงตัวเร่งปฏิกิริยา (catalyst) ที่ทำให้การเจรจาดำเนินไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเท่านั้น มิใช่เป็นสาเหตุที่ทำให้มีการริเริ่มเจรจา เนื่องจากองค์ประกอบต่างๆ (elements) สำหรับการพูดคุยเจรจานั้นได้ถูกสร้างขึ้นแล้วก่อนสันามิ ดังจะวิเคราะห์ต่อไปว่าเหตุปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลและฝ่าย GAM ตัดสินใจหันหน้ากลับมาเจรจาสันติภาพกันอีกครั้งหนึ่งที่เฮลซิงกินั้น มี 6 ประการดังนี้

- 1 ภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติภาพยังคงรักษาช่องทางสื่อสารระหว่างกันไว้อย่างต่อเนื่อง โดยองค์กรพัฒนาเอกชนและบุคลากรของ CMI ได้มีการพูดคุยทำความเข้าใจเพื่อเตรียมความพร้อมในภาคส่วนต่างๆ ทั้งฝ่ายรัฐบาลพลเรือนทหาร GAM สมาชิกรัฐสภา และภาคประชาสังคมในพื้นที่สำหรับการเจรจาสันติภาพ
- 2 รัฐบาลภายใต้การนำของประธานาธิบดีโยโนสังสัญญาณทางการเมืองที่ชัดเจนว่าต้องการจะยุติความขัดแย้งด้วยการเจรจา
- 3 ทั้งสองฝ่ายต่างเหนื่อยล้าจากการต่อสู้ และรู้สึกตัวแล้วว่า แม้จะไม่พ่ายแพ้ แต่ก็ไม่สามารถที่จะเอาชนะอีกฝ่ายด้วยการใช้กำลังทหารได้
- 4 CMI ซึ่งเป็นคนกลางในการเจรจารั้งนี้เป็นที่เชื่อใจและเกรงใจของทั้งสองฝ่าย และได้รับการสนับสนุนจากนานาชาติอย่างเต็มที่ อันเนื่องมาจากสถานะส่วนตัวของอดีตประธานาธิบดีฟินแลนด์ ผู้ทำหน้าที่คนกลาง

- 5 ประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกันคือเรื่องการแบ่งแยกดินแดน/เรียกร้องเอกราชได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดคุยกันอย่างจริงจังตั้งแต่แรกว่าเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป ทำให้กระบวนการเจรจาเริ่มต้นไปโดยที่ทุกฝ่ายมีกรอบคิดและความเข้าใจที่ตรงกัน ส่งผลให้ความคาดหวังของทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกับความเป็นจริง
- 6 ภัยพิบัติสึนามิที่ก่อให้เกิดความเสียหายเหลือคณานับ ทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิด “**สำนึกทางศีลธรรม**” ว่าการสู้รบรังแต่จะทวีความย่อยยับแก่ทุกๆ คน นับเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาที่ทำให้กระบวนการเจรจาดำเนินไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

รักษาช่องทางสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้นำส่วนได้ส่วนเสีย

แม้ความขัดแย้งจะดำเนินไปท่ามกลางการปะทะรุนแรงโดยกองกำลังของทั้งสองฝ่ายก็ตาม แต่ก็ได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่ทั้งสองฝ่ายมาพูดคุยกันอีกครั้ง ซึ่งมีนัยสำคัญคือ ช่องทางการสื่อสารระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่าย GAM ผ่านตัวประสานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางคนกลางหรือองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้ถูกปิดตาย ทำให้โอกาสของการเจรจาสันติภาพระหว่างกันยังคงเปิดอยู่

คริสเตนเซ่น (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา) ได้เล่าให้ฟังว่าเขาได้ศึกษาความพยายามในการสร้างสันติภาพที่กรุงเนือวาตลอดจนปัจจัยที่ทำให้ข้อตกลง CoHA ต้องสะดุดหยุดลงมาตั้งแต่ปี 2543 โดยมีความเชื่อมั่นว่าการเปิดเจรจาอีกครั้งนั้นเป็นไปได้ ในเดือนมิถุนายนปี 2546 เขาจึงได้ประสานผ่านเพื่อนคนหนึ่งเพื่อขอเข้าพบมาลิก มาห์มูด ซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดลำดับสองของ GAM รองจากฮัสซัน ดิ ตีโรที่ประเทศสวีเดน ซึ่งการพบกันครั้งแรกกับมาห์มูดนั้น ไม่มีการพูดถึงประเด็นความขัดแย้งเลย แต่ใช้เวลาสามชั่วโมงครึ่งในการอธิบายให้มาห์มูดฟังว่าเขาเป็นใคร

มาจากไหน และมีเป้าหมายอะไร โดยเขาย้ำว่าเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ เพื่อให้ผู้นำ GAM ไว้ใจและเชื่อมั่นในตัวเขา ทั้งนี้ มาห์มูดได้แสดงความประหลาดใจว่ายังมีคนที่คิดจะต้องการเข้ามาคุยกับฝ่าย GAM อยู่อีกหรือ หลังจากที่ถูกเป็นเป้าโจมตีอย่างหนักว่านิยมความรุนแรงและละเมิดสัญญาไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง CoHA

นอกจากนั้น คริสเตนเซนก็ได้ประสานไปยังดร.ฟารีด ฮุสเซน (Fareed Hussein) เพื่อนอีกคนหนึ่งให้ติดต่อขอเข้าพบนายยูซุฟ คัลลา (Yusuf Kalla) ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลเมกาวัตี เพื่อหารือถึงความเป็นไปได้ในการเปิดเจรจาอีกครั้งหนึ่ง โดยในช่วงระยะเวลากว่าปีครึ่ง เขาได้ใช้เวลาพูดคุยกับแกนนำระดับสูงของฝ่าย GAM ฝ่ายความมั่นคงโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางกองทัพอินโดนีเซีย และแกนนำระดับสูงในรัฐบาลพลเรือนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ได้อธิบายว่าการสร้างกระบวนการพูดคุยนั้นคล้ายกับการเปิดประตู “เมื่อคุณเปิดประตูหนึ่งได้ คุณก็จะได้เข้าไปในห้องและพบอีกประตูหนึ่ง เป็นเช่นนั้นไปเรื่อยๆ” ทำให้เจคนสำคัญต่อๆ กันไป ซึ่งการทำงานเป็นไปทั้งผ่านการออกแบบวางแผน (architect) และด้วยความประจวบเหมาะ ในช่วงต้นที่เข้าหาฝ่ายต่างๆ อาจจะถูกปฏิเสธ หรือต้องพบกับแรงต้าน หรือแม้กระทั่งอาจจะถูกปิดประตูใส่เมื่อใดก็ได้ แต่ก็ต้องค่อยๆ ดำเนินการไป อย่าท้อแท้ และที่สำคัญคือต้องทำตามที่ตนเองพูดให้ได้ รักษาสัญญา รักษาคำพูด และทำให้เห็นเป็นรูปธรรม เข้าถึงและใกล้ชิดผู้ที่เราต้องการพูดคุย เราจึงจะได้รับความเชื่อมั่น การโน้มน้าวคนต้องใช้เวลาและความไว้ใจ (Juha Christensen, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2551, จากการ์ตา)

ในขณะที่คริสเตนเซนพยายามสื่อสารกับผู้นำระดับสูงของทั้งสองฝ่าย วิรัตมาดิเนาต้า (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาจะห์) ก็ชี้ให้เห็นว่าภาคประชาสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่เองก็ได้มีความพยายาม

ที่จะประสานติดต่อกับตัวแทนฝ่ายรัฐบาลและฝ่าย GAM ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยค่อยๆ เปิดการพูดคุย เริ่มจากระดับรากหญ้าในพื้นที่ แล้วจึงเกิดพลังกระเพื่อมเป็นสะพานเชื่อมต่อกับระดับบนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเนอร์ จูลี (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) เช่นเดียวกันว่า ความสำเร็จของสันติภาพเกิดจากการค่อยๆ สร้างการพูดคุยจากระดับล่างขึ้นไปเป็นลำดับ

การสร้างกระบวนการพูดคุยสนทนา (dialogue) กับภาคส่วนใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ทหาร หรือกลุ่มขบวนการ ให้เริ่มจากการมองหาช่องทางเล็กๆ ที่จะเชื่อมต่อกับผู้ที่ต้องการสันติภาพหรือต้องการจะพูดคุยในกลุ่มนั้นๆ เพื่อให้มีที่ทางพอจะเข้าไปได้ก่อน แล้วจึงจะขยายวงออกไป (Azwar Abubakar, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2551, อาเจะห์; Juha Christensen, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา; Nur Djuli, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) การพูดคุยเบื้องต้นเหล่านี้จะเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเพื่อที่จะนำไปสู่การเจรจาอย่างเป็นทางการต่อไป ซึ่งความพร้อมในที่นี้นั้นรวมถึงทัศนคติ กรอบคิด ความเชื่อมั่นในสันติวิธี และความไว้วางใจในตัวคนกลางด้วย

สัญญาณชัดเจนจากฝ่ายการเมืองว่าจะเจรจา

นอกจากการรักษาช่องทางสื่อสารระหว่างกันเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเจรจาแล้วนั้น ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ฝ่าย GAM ตัดสินใจเข้าสู่กระบวนการเจรจาก็คือการส่งสัญญาณที่ชัดเจนจากผู้นำรัฐบาลว่ามีความจริงใจที่จะเจรจากับฝ่าย GAM ในสมัยของประธานาธิบดียูไดโยโน (Nur Djuli, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) ซึ่งได้เข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีในวันที่ 20 ตุลาคม 2547 อันเป็นวันเดียวกันกับที่ยุซุฟ คัลลา ซึ่งได้ติดต่อประสานกับคริสเตนเช่นอยู่ก่อนแล้ว

เข้ารับตำแหน่งรองประธานาธิบดี ทันทีที่ยูโดโยโนเข้ารับตำแหน่งก็ได้สั่งให้ คัลลาประสานกับผู้เกี่ยวข้องต่างๆในทางลับเพื่อเปิดการเจรจาครั้งใหม่ อย่างเป็นทางการ (Huber, 2008)

นโยบายของประธานาธิบดียูโดโยโนนั้น มีความชัดเจนว่าจะ ยึดมั่นในสันติวิธี ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา รวมทั้งให้เกียรติซึ่งกัน และกัน (นิพัทธ์ ทองเล็ก, 2550) และไม่เพียงแต่เป็นนโยบายเท่านั้น แต่ได้ แสดงให้เห็นด้วยการกระทำมาตลอดควบคู่กับรองประธานาธิบดีคัลลาว่า ต้องการที่จะพูดคุยกับฝ่าย GAM ซึ่งนักการเมืองทั้งสองคนนี้ได้มีส่วน สำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการเจรจาสันติภาพที่กรุงเจนีวาตั้งแต่ครั้งยัง เป็นรัฐมนตรีแล้ว โดยเฉพาะยูโดโยโนที่แม้จะเป็นอดีตนายทหารระดับสูง แต่ก็ยังเป็นนักปฏิรูปที่พยายามลดบทบาทของทหารจากการเมืองมาโดยตลอด ซึ่งจากข้อเท็จจริงตรงนี้ทำให้ฝ่าย GAM เชื่อใจรัฐบาลมากขึ้น และทำให้ การเจรจาที่เฮลซิงกินั้นเกิดขึ้นและดำเนินไปได้อย่างราบรื่น (Ahtisaari, 2008; Yarmen Dinamika, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์)

แม้นโยบายสันติวิธีที่เน้นการเจรจากับฝ่าย GAM นี้จะโดน ต่อต้านจากฝ่ายความมั่นคง และจากสมาชิกส่วนหนึ่งในรัฐบาลและรัฐสภา แต่ยูโดโยโนก็ไม่หวั่นไหวและยังคงตั้งใจแน่วแน่ที่จะยึดมั่นแนวทางสันติวิธี ด้วยการเจรจากับฝ่าย GAM แทนการใช้กำลังปราบปราม ซึ่งยูโดโยโน สามารถบริหารจัดการแรงต้านจากทหารบางส่วนได้ด้วยความเป็นอดีตนายทหารระดับสูง และยังคงมีบารมีในกองทัพ ซึ่งแตกต่างจากกรณีของ นางเมกาวาตี (Mawardi Ismail, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจห์; Amiruddin Usman, สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจห์)

พลจัตวาอุสมาน (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจห์) ได้สะท้อนถึงความรู้สึกต่อการใช้นโยบายสันติวิธีดังกล่าวของฝ่ายการเมือง

ว่า “ถามว่าทหารจับปวดไหม? ก็ต้องตอบว่าจับปวด น้อยเนื้อต่ำใจ เหมือนกันว่าทำไมเราต้องยอมคนอาเจะห์มากขนาดนี้ เราทหาร ตำรวจเองก็เข้าไปต่อสู้ สูญเสียชีวิตไปมากมาย นอกจากจะไม่ได้ รับการยกย่องแล้ว ยังจะโดนต่อว่าอีก แต่เมื่อเป็นนโยบายของท่าน เราก็ต้องยอมรับ แม้จะจับปวดก็ตาม” ซึ่งการยอมรับจากฝ่ายกองทัพ นี้เป็นไปภายใต้เงื่อนไขสองข้อ คือ อาเจะห์ต้องไม่แยกดินแดน และจะไม่มี การจัดลงประชามติในอนาคต

การที่รัฐบาลจะส่งสัญญาณให้ชัดเจนไม่ว่าจะโดยเปิดเผยหรือไม่เปิดเผยได้นั้น รัฐบาลจะต้องลดความหวาดระแวงที่มีต่อฝ่าย GAM และ ชาวอาเจะห์โดยส่วนใหญ่ด้วยว่า เขาเหล่านี้จะไม่แบ่งแยกดินแดนแล้ว ต้อง ไว้วางใจ ต้องปรับมุมมองความคิดของตนเสียใหม่ พยายามบอกตัวเองอยู่ เสมอว่าอย่าหวาดระแวงจนเกินไป ซึ่งเต็งกู ไฟซอล อาลี (Tengku Faisal Aly) (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) ประธานสมาคมโรงเรียนสอน ศาสนาอิสลามในอาเจะห์ได้กล่าวไว้เป็นข้อคิดสำคัญ

การที่ชาวอาเจะห์รู้สึกถึง
ความไม่เป็นธรรม
และการถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีนี้
จะเป็นเชื้อไฟอย่างคึก
ที่รอการปะทุขึ้นของความรุนแรง
เป็นวัฏจักรวนเวียนต่อไป
ในรูปของสงครามยืดเยื้อ
ที่ไม่มีวันจบสิ้น

รู้จักเหยื่ออย่า แม่ไม่แพ้ แต่ก็ไม่ชนะ

หลังจากที่ต่อสู้กันครั้งใหญ่ในช่วงระหว่างการประกาศกฎอัยการศึก เต็งกู นาสิรูদ্ดิน บิน อาเหม็ด (สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจาะห์) อดีตแกนนำระดับสูงของ GAM ก็ยอมรับว่าไม่สามารถที่จะเอาชนะรัฐบาลได้อีกต่อไปแล้ว ถึงแม้จะสามารถย่นระยะสู้ต่อไปได้อีกหลายปีโดยไม่พ่ายแพ้ก็ตาม ในขณะที่พลจัตวาอุสมาน (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาเจาะห์) ก็ยอมรับว่ากองทัพเองก็เริ่มตระหนักแล้วเช่นเดียวกันว่าไม่มีทางที่จะยุติความขัดแย้งได้ด้วยการใช้กำลังทหารอีกต่อไป

แม้ปฏิบัติการทางทหารจะสร้างความเสียหายให้แก่ฝ่าย GAM อย่างมาก ดังรายงานผลการปฏิบัติการของกองทัพที่เผยแพร่ในเดือนพฤษภาคม 2547 ว่าฝ่าย GAM ได้เสียชีวิตไปเกือบ 2,000 คน ถูกจับกุม 2,100 คน และอีกประมาณ 1,300 คนถูกบีบให้เข้ามอบตัวกับทางการ (Huber, 2004) แต่กองทัพก็ไม่อาจประกาศชัยชนะได้ ซึ่งอัซฮาร์ อาบูบาคาร์ (Azwar Abubakar) (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2551, อาเจาะห์) อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอาเจาะห์ในช่วงการเจรจาที่เฮลซิงกิ ได้ให้เหตุผลว่า เป็นเพราะการต่อสู้จะยังคงดำเนินต่อไปบนเงื่อนไขของความไม่เป็นธรรมที่เพิ่มเติมขึ้นจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน อันเป็นผลข้างเคียงจากปฏิบัติการทางทหาร และจะยิ่งบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความเกลียดชังที่รอวันเติบโตในสังคมอนาคต ดังที่มีสลาฮุดดีน ดาอุด (Muslahuddin Daud) (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2551, อาเจาะห์) ผู้เชี่ยวชาญด้านความขัดแย้งของธนาคารโลก ได้ชี้ให้เห็นถึงบทเรียนจากอดีตว่าในปี 2523 สมาชิก GAM มีเพียง 300 คน ในสามตำบล แต่หลังจากที่รัฐบาลส่งทหารเข้าไปปราบปรามเกือบทศวรรษ แนวร่วมได้ก่อกำเนิดขึ้นเพิ่มเติมอีกมากมายในปี 2532

การที่ชาวอาจะรู้สึกถึงความไม่เป็นธรรม และถูกเหยียดหยาม คัดค้านี่จะเป็นเชื้อไฟอย่างดีที่รอการปะทุขึ้นของความรุนแรงเป็นวัฏจักรวนเวียนต่อไปในรูปของสงครามยืดเยื้อที่ไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งคงจะเป็นเหตุผลสำหรับคำกล่าวของนายทหารระดับสูงคนหนึ่งในกองทัพสหรัฐอเมริกาที่ว่า **“คุณไม่สามารถเอาชนะการก่อความไม่สงบภายในประเทศได้ด้วยการใช้กำลัง”** (You can't fight your way out of insurgency.) หลังการต่อสู้มายาวนานในอาจะห์ พลเอกเอ็นดีอาร์โตโน (Endiartono) ผู้บัญชาการกองกำลังทหารของกองทัพอินโดนีเซีย ได้กล่าวว่า **“พอกันทีสำหรับสงคราม กองทัพเสียกำลังพลไปมากในการสู้รบ ไม่มีผู้บังคับบัญชาคนใดหรอกที่อยากจะสูญเสียทหารของตน”** (Awaluddin, 2008, p. 26)

ในขณะเดียวกัน แม้ฝ่ายทหารจะไม่อาจทำให้ฝ่าย GAM ยอมแพ้ได้ตามที่กล่าวไป แต่จากตัวเลขการสูญเสียข้างต้นก็มียผลทำให้ฝ่าย GAM เกิดความเหนื่อยล้าอ่อนแอ ฟัดลี (Fadli) (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2551, อาจะห์) ซึ่งเคยเป็นผู้นำหน่วยกองกำลังย่อยคนหนึ่งของ GAM ยอมรับว่า **“ไม่อยากจะต่อสู้ไปอีกแล้ว ต่อสู้มานานแล้ว และก็อยากจะกลับไปต่อสู้อีก จากกำลังที่หน่วยผมเคยมี 86 คน ปัจจุบันมีชีวิตเหลืออยู่กันแค่ 22 คน”**

แกนนำระดับสูงของ GAM เริ่มเล็งเห็นแล้วว่ากองกำลังของตนเริ่มลดน้อยถอยลงแล้ว ประกอบกับทางสหรัฐได้ขึ้นบัญชีกลุ่ม GAM ว่าเป็นกลุ่มก่อการร้ายระดับชาติ ทำให้แกนนำตระหนักดีว่าคงจะไม่มีประเทศยุโรปชาติใดมาสนับสนุนการกระทำของตนเป็นแน่ และเมื่อหันไปหาประเทศมุสลิมก็ไม่มีประเทศใดให้การสนับสนุนยกเว้นลิเบียซึ่งเป็นผู้ฝึกกองกำลังให้ อีกทั้งแกนนำก็ได้หันมามองตนเองว่า อาจะห์ซึ่งจะเป็นเพียงประเทศเล็กๆ หลังแยกตัวเป็นเอกราชแล้ว จะอยู่อย่างไรในสภาวะทางการเมืองระหว่างประเทศปัจจุบันที่ต่างต้องรวมกลุ่มร่วมมือกันเพื่อสร้างอำนาจ

ต่อรอง (Yarmen Dinamika, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) ด้วยหลายเหตุผลเช่นนี้ ฝ่าย GAM จึงเห็นแน่ชัดแล้วว่าไม่มีทางที่จะเอาชนะรัฐบาลได้ด้วยความรุนแรงอีกต่อไปแล้ว จึงตัดสินใจหันหน้าเข้าเจรจา

คนกลางเป็นที่ยอมรับและไว้วางใจ

สมัยการเจรจาที่เจนีวานั้น คนกลางคือ HDC ที่มีสถานะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นยังไม่มีที่รู้จักมากนักในขณะนั้น และไม่มีอำนาจชัดเจนที่จะทำให้คู่ขัดแย้งเกรงใจ ยอมรับฟัง และปฏิบัติตาม (Aspinall, 2005) ในขณะที่การเจรจาที่เฮลซิงกินั้น ซิดนีย์ โจนส์ (Sidney Jones) (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา) ที่ปรึกษาอาวุโสของ International Crisis Group ซึ่งมีฐานปฏิบัติการอยู่ที่จาการ์ตา ได้ให้ความเห็นว่า คนกลางคือ CMI ภายใต้การนำของอาห์ดิซารี ซึ่งมีสถานะเป็นอดีตประธานาธิบดีฟินแลนด์ มีประสบการณ์ในการสร้างสันติภาพในโคโซโว บอสเนีย และไอร์แลนด์เหนือ เป็นผู้มีความเป็นที่ยอมรับของรัฐบาลและฝ่าย GAM ตลอดจนมีสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับกลุ่มประเทศยุโรปและองค์การสหประชาชาติ และเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในประชาคมโลก

สถานะความเป็นคนกลางของ CMI จึงมีความพิเศษตรงที่อยู่ที่กึ่งกลางระหว่างด้านของรัฐบาลและการทูตที่เป็นทางการ (Track I) กับด้านขององค์กรเอกชนที่ไม่เป็นทางการ (Track II) ทำให้การประสานงานกับฝ่าย GAM รัฐบาลอินโดนีเซีย กลุ่มประเทศยุโรป และองค์การสหประชาชาติเป็นไปอย่างคล่องตัว และเป็นที่มาของอำนาจและบารมีที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับและเกรงใจ ซึ่งสถานะตรงนี้ทำให้รัฐบาลอินโดนีเซียวางใจได้ว่าหาก CMI ยืนยันที่จะไม่สนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนแล้ว ประชาคมโลกก็จะมีความเห็นไปในทางเดียวกัน และยอมรับจุดยืนในบูรณภาพแห่งดินแดนของอินโดนีเซีย ในทางกลับกัน ด้วยความที่เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนก็ทำให้

รัฐบาลรู้สึกสบายใจว่าความขัดแย้งจะไม่ถูกยกระดับไปสู่เวทีระหว่างประเทศในแง่ของการทูตที่เป็นทางการ (Aspinall, 2005) ในขณะที่ฝ่าย GAM เองก็วางใจได้ว่าข้อตกลงที่จะเกิดขึ้นจากการทำหน้าที่ของ CMI รัฐบาลจะต้องปฏิบัติตาม เนื่องจากทั้งสหภาพยุโรปและองค์การสหประชาชาติก็จับตามองอยู่ (Nur Djuli, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์) และหากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา ฝ่ายนั้นจะต้องโดนนานาประเทศรุมประณาม และถูกโดดเดี่ยวในที่สุด กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างวางใจได้ว่าสิ่งที่ตกลงกัน ในที่สุดแล้วจะเกิดขึ้นได้จริง โดยฮามิด อวาลู๊ดดิน (Awaluddin, 2008) หัวหน้าคณะเจรจาของรัฐบาลอินโดนีเซียที่เฮลซิงกิ ก็ให้ความเห็น สอดคล้องกันว่า หากไม่มีแรงสนับสนุนจากนานาชาติแล้ว ข้อตกลง MOU ก็คงจะไม่เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าสถานะดังกล่าวจะเพียงพอแล้วที่จะทำให้ฝ่าย GAM และรัฐบาลไว้วางใจในตัว CMI โดยคริสเตนเซ่น (สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา) ซึ่งเป็นผู้ติดต่อทาบทามให้อาหัตถิชาธิปไตยที่จะมาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยนั้นกล่าวว่า ความไว้วางใจหลัก มาจากการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว ต้องอาศัยความต่อเนื่องและความอดทน จากการพูดคุยสื่อสารกันกับทั้งสองฝ่ายมาเป็นเวลานาน และอีกสาเหตุหนึ่งคือฝ่าย GAM และรัฐบาลได้เป็นผู้เลือกที่จะให้อาหัตถิชาธิปไตยมาทำหน้าที่คนกลางด้วยตัวเอง โดยที่เขาเป็นเพียงผู้เสนอชื่อของอาหัตถิชาธิปไตยและบุคคลอื่นอีกสองคนให้ทั้งสองฝ่ายลองพิจารณาเท่านั้น โดยทางรองประธานาธิบดีคัลลาเองเข้าใจเป็นอย่างดีว่าการให้ฟินแลนด์เข้ามาเป็นคนกลางครั้งนี้ ไม่ใช่เป็นการปล่อยให้ฟินแลนด์เข้ามาแทรกแซงกิจการภายใน ซึ่งคริสเตนเซ่นได้เปรียบเทียบให้เห็นภาพว่าคนอินโดนีเซียใช้มีดถิโนเกีย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์จากฟินแลนด์ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนเองในการสื่อสารเท่านั้น CMI ก็เช่นเดียวกัน ได้เข้ามาเป็น

คนกลางเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเกิดการสื่อสารกันเท่านั้น เนื่องจากในสถานการณ์ความขัดแย้ง คู่ขัดแย้งต้องการสื่อที่จะเข้ามาช่วยในส่วนของการกระบวนกร เป็นการยากที่จะให้คู่ขัดแย้งพูดคุยกันเอง ต้องอาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ทางออกใดๆ ที่จะมีขึ้นจะต้องมาจากคู่ขัดแย้งเองเท่านั้น มิใช่จากคนกลาง

ธัมริน อนันดา (Thamrin Ananda) (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจะห์) อดีตแกนนำภาคประชาสังคม ซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใน 2552 ได้กล่าวถึงสาเหตุที่คนกลางในความขัดแย้งอาเจะห์เป็นองค์กรต่างชาติว่าเป็นเพราะทั้งรัฐบาลและฝ่าย GAM ต่างก็ไม่เชื่อใจกันและกันแล้ว ประกอบกับชาวอินโดนีเซียเชื่อว่าชาวต่างชาติมีศักยภาพในการพัฒนา แต่ก็มองว่าการเข้ามาของต่างชาตินั้นจะต้องเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาในบ้าน มิใช่เข้ามาสร้างปัญหาให้เกิดการแบ่งแยกดินแดนหรือเอกราช และต้องบริสุทธิ์ใจจริงๆ โดยไม่เข้าข้างฝ่ายใด

ประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างกันถูกหยาบยก

บันนาพูดคุยกันตั้งแต่ต้น

ประเด็นสำคัญที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกันคือเรื่องการแบ่งแยกดินแดน/เรียกร้องเอกราชนั้น ได้ถูกหยาบยกขึ้นมาพูดคุยกันอย่างจริงจังตั้งแต่แรกว่าเป็นไปไม่ได้อีกต่อไป ซึ่งถือเป็นจุดยืนที่รัฐบาลอินโดนีเซียประกาศชัดเจนเสมอมาว่าไม่อาจต่อรองได้ GAM จะต้องยอมรับก่อนว่าอาเจะห์เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐอินโดนีเซียและข้อตกลงใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นจะต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งอินโดนีเซีย (นิพัทธ์ ทองเล็ก, 2550) นอกเหนือจากนี้แล้วสามารถพูดคุยได้หมด รวมถึงรูปแบบของการปกครองตนเองภายใต้หลักบูรณภาพแห่งดินแดนของอินโดนีเซีย (Feith, 2007) จึงทำให้ความคาดหวังของทั้งสองฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของฝ่าย GAM นั้นสอดคล้องกับความเป็นจริง

CMI ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของทาง HDC ในครั้ง
การเจรจาที่เจนีวา ซึ่งประเด็นที่เป็นแกนกลางของปัญหาคือเรื่องอนาคต
ทางการเมืองของอาเจห์ว่าจะเป็นเอกราชหรืออยู่ภายใต้รัฐบาลอินโดนีเซีย
ในรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ไม่ได้รับการหยิบยกมาพูดถึง
อย่างชัดเจน ทำให้บรรยากาศการพูดคุยเกิดความคลุมเครือ ทั้งสองฝ่าย
เข้าใจไม่ตรงกัน และพยายามที่จะบีบให้อีกฝ่ายยอมตามความต้องการของตน
อันเป็นสาเหตุประการหนึ่งทีนำไปสู่ความล้มเหลวของข้อตกลง CoHA

รัฐบาลได้เห็นแล้วว่าทางออกของปัญหา
มิใช่การปราบปรามให้สิ้นซาก
ซึ่งรังแต่จะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน
แม้จะพยายามระมัดระวังเพียงใดก็ตาม
ก็อาจหลีกเลี่ยงได้ยากตามธรรมชาติ
ของปฏิบัติการทางทหารที่ต้องเกิดผลข้างเคียง
จึงหันมารับฟังเสียงความต้องการของชาวอาเจห์
อย่างแท้จริง ให้ความเป็นธรรมทางการเมือง
เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
ในระดับที่ทำให้คนในพื้นที่สามารถรักษาสถิติ
และวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างภาคภูมิ
และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติ
และศักดิ์ศรี ภายใต้อธิปไตยของอินโดนีเซีย

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทาง CMI จึงประกาศชัดเจนตั้งแต่ช่วงต้นของการเจรจาที่เฮลซิงกิ ซึ่งอันที่จริงได้เริ่มทำความเข้าใจตั้งแต่ช่วงที่ฝ่าย GAM ได้เริ่มไต่ถามใจคริสเตนเซนแล้ว ว่าไม่ควรคาดหวังถึงการเป็นเอกราชอีกต่อไปเนื่องจากเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริง พร้อมกับอธิบายเหตุผลต่างๆ ทั้งในแง่ของการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศให้เข้าใจ ประกอบกับรัฐบาลก็พูดซ้ำว่าข้อเรียกร้องใดก็พูดคุยกันได้ทั้งสิ้น โดยมีเพียงเงื่อนไขเดียวคือต้องยกเลิกเป้าหมายที่จะเป็นเอกราช ทั้งนี้ประเด็นที่จะเจรจากันจึงเป็นเรื่องที่ว่ารูปแบบการจัดการปกครองที่เหมาะสมกับอาजेห์ซึ่งทั้งสองฝ่ายยอมรับได้นั้นมีหน้าตาเป็นอย่างไร (Juha Christensen, สัมภาษณ์, 1 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา) ทำให้กระบวนการเจรจาสันติภาพเริ่มต้นไปโดยทุกฝ่ายมีกรอบคิดและความเข้าใจที่ชัดเจนตรงกัน ตลอดจนมีความคาดหวังที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ในที่สุดแล้ว การเจรจาที่เฮลซิงกิก็จประสบความสำเร็จได้ด้วยการเสียสละและยอมถอยจากทั้งสองฝ่ายบนพื้นฐานของความเข้าใจปัญหาและสถานการณ์อย่างแท้จริง กล่าวคือ รัฐบาลได้เห็นแล้วว่าทางออกของปัญหามีใช้การปราบปรามให้สิ้นซากซึ่งรังแต่จะก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้จะพยายามระมัดระวังเพียงใดก็ตาม ก็อาจหลีกเลี่ยงได้ยากตามธรรมชาติของปฏิบัติการทางทหารที่ต้องเกิดผลข้างเคียง จึงหันมารับฟังเสียงความต้องการของชาวอาजेห์อย่างแท้จริง ให้ความเป็นธรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในระดับที่ทำให้คนในพื้นที่สามารถรักษาสันติภาพและวัฒนธรรมของตนไว้ได้อย่างภาคภูมิใจ และดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีภายใต้อธิปไตยของอินโดนีเซีย เช่น การจัดรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต การอนุญาตให้มีพรรคการเมืองท้องถิ่น การจัดสรรรายได้จากแก๊สและน้ำมันธรรมชาติให้อาजेห์ถึงร้อยละ 70 เป็นต้น และในขณะเดียวกัน

ฝ่าย GAM ก็ได้ยอมรับหลักบูรณภาพแห่งดินแดนของรัฐบาล ล้มเลิกเป้าหมายในการเรียกร้องเอกราชที่ตนต่อสู้มาเป็นเวลานาน ทั้งนี้ก็เนื่องจากเงื่อนไขที่เป็นความคับข้องใจ (grievances) ที่ทำให้ต้องการเอกราชนั้นลดน้อยลงไปมากแล้วจากการเปิดใจของรัฐบาล ซึ่งสุดท้ายแล้ว ถ้ามองกันในแง่ของการจัดการความขัดแย้ง ทั้งสองฝ่ายต่างก็พึงพอใจกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ต่างก็ชนะด้วยกันทั้งคู่ ส่วนผู้แพ้คือตัวปัญหาเองที่ถูกขจัดไปแล้ว

สึนามิ – ตัวเร่งปฏิกิริยา

เหตุปัจจัยทั้งหมดที่ได้กล่าวไปนั้นจัดเป็นองค์ประกอบที่ทำให้การเจรจาสามารถเกิดขึ้นได้แล้ว ดังนั้น ภัยพิบัติสึนามิจึงไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการเจรจาสันติภาพในอาจะหรืออย่างที่หลายฝ่ายเข้าใจ (Feith, 2007; Wiratmadinata, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2554, อาจะห์) หากแต่เป็นเพียงตัวเร่งให้ส่วนผสมสำหรับการเจรจาที่มีพร้อมอยู่ก่อนแล้วนั้น ทำปฏิกิริยาจนตกผลึก และส่งผลให้การเจรจาสันติภาพอย่างเป็นทางการที่เฮลซิงกิเกิดได้รวดเร็วขึ้นเท่านั้น

วันคริสต์มาสอีฟ
24 ธันวาคม 2547 สองวัน
ก่อนหน้าเกิดเหตุสึนามิ
ทุกฝ่ายคือทางรัฐบาล
อินโดนีเซีย GAM และ CMI
ได้ตอบตกลงที่จะเข้าร่วมการ
เจรจาซึ่งจะจัดขึ้นที่เฮลซิงกิ
แล้ว และในวันนั้นเองที่รัฐบาล
แจ้งกับทางคริสเตนเช่นว่า
ได้แต่งตั้ง อวาลุดดิน รัฐมนตรี

ว่าการกระทรวงกฎหมายและสิทธิมนุษยชนเป็นหัวหน้าคณะเจรจา และหลังจากนั้นในวันที่ 11 มกราคม 2548 จัดหมายเชิญเข้าร่วมเจรจาอย่างเป็นทางการถึงมือของทั้งสองฝ่ายในนามของอาห์ดิซารี (Juha Christensen, สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2551, จาการ์ตา)

ทั้งนี้ การเป็นตัวเร่งของสันามินั้นเกิดขึ้นในแง่ของการที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินไปอย่างมาก ทำให้ชาวอาเจห์ฝ่าย GAM และรัฐบาลต่างก็ต้องการความช่วยเหลือฟื้นฟูอย่างเร่งด่วนจากองค์กรต่างชาติ ซึ่งการช่วยเหลือจะไม่สามารถเข้ามาได้หากยังมีการสู้รบกันในพื้นที่ นับว่าเป็นโอกาสอันดีที่จะเปิดมุมมองของรัฐบาลให้ยอมรับการเข้ามาของต่างชาติว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของประเทศ (TAF Haikal, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์; Otto Syamsuddin Ishak, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2551, อาเจห์)

ยาร์มิน ดินามิกา (Yarmen Dinamika) (สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2551, อาเจห์) นักข่าวที่ใกล้ชิดพื้นที่และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ SERAMBI Aceh ได้เล่าให้ฟังว่า หลังจากที่ยัสซัน ดิโตรได้เห็นภาพเหตุการณ์ความเสียหายทางโทรทัศน์ที่กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ท่านก็ร้องไห้และเกิดความรู้สึกว่าจะสู้รบกันไปเพื่ออะไร มีประโยชน์อะไรท่ามกลางความย่อยยับถึงเพียงนี้ ท่านจึงต้องการให้ทุกคนทุกฝ่ายได้เข้ามาช่วยกันฟื้นฟูอาเจห์ สามวันหลังเหตุการณ์ ทาง GAM จึงตัดสินใจประกาศหยุดยิง ในขณะที่แกนนำของ GAM ก็พูดอยู่บ่อยครั้งว่าชาวอาเจห์เจ็บปวดมาพอแล้ว (Kingsbury, 2007) ซึ่ง แฟร์รี มูร์ซิดาน บัลดาน (Ferry Mursidan Baldan) (สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2551, จาการ์ตา) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชาวอาเจห์โดยกำเนิด เรียกเหตุการณ์สันามิครั้งนี้ว่าเป็นเสมือน “คำเตือนจากพระเจ้าที่ต้องการให้หยุดฆ่าล้างกัน สันามิทำให้มีคนเสียชีวิตเกือบสองแสนคน ซึ่งรุนแรงเกินกว่าหัวใจของชาวอินโดนีเซียจะรับได้

และความช่วยเหลือต่างๆจะเข้าไปไม่ได้หากไม่หยุดยั้ง นี่คือพลัง
ปาฏิหาริย์ของพระเจ้า”

อย่างไรก็ดี นอกจากสันามิจะเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาแล้ว ยัง
ทำหน้าที่เป็นทางลงที่ดีสำหรับทั้งสองฝ่ายอีกด้วย ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดี
ที่รัฐบาลและ GAM จะประกาศเปิดการเจรจาอย่างเป็นทางการ โดยไม่ถูก
มองว่าเป็นฝ่ายพ่ายแพ้หรือเสียศักดิ์ศรี หากแต่ทำเพื่อให้ความรุนแรงยุติลง
เปิดให้ความช่วยเหลือต่างๆ จากนานาชาติสามารถเข้ามาในพื้นที่ได้ เพื่อ
ประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ

2.2 เนื้อหา ข้อตกลง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

บันทึกข้อตกลง MOU (Memorandum of Understanding between the
Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement,
2005) ระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียและ GAM นั้น ได้ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า
คู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายมีความมุ่งมั่นที่จะยึดหลักสันติวิธีและหลักประชาธิปไตย
ในการแก้ไขความขัดแย้งภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย
เพื่อนำไปสู่ทางออกที่ยั่งยืนและคงไว้ซึ่งเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของทั้งสองฝ่าย
ควบคู่ไปกับการสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจระหว่างกันผ่านกระบวนการทำงาน
เพื่อแปรเปลี่ยนสังคมแห่งความขัดแย้งไปสู่สังคมแห่งสันติสุขร่วมกัน

การเมืองการปกครอง

เนื้อหาหลักในข้อตกลงดังกล่าวกำหนดให้อาเจะห์เป็นเขตปกครอง
ตนเองที่มีอำนาจในการบริหารปกครองกิจการสาธารณะของอาเจะห์ในทุก
ด้าน ยกเว้นด้านการต่างประเทศ การป้องกันประเทศ การเงิน และเสรีภาพ
ในการนับถือศาสนา ซึ่งถือเป็นอำนาจของรัฐบาลอินโดนีเซียตามที่กำหนด
ไว้ในรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ชาวอาเจะห์สามารถเลือกตั้งผู้ว่าราชการอาเจะห์

มีพรรคการเมืองท้องถิ่นเฉพาะของตนเอง และสามารถแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์วัฒนธรรมของตนในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมได้ เช่น ธงท้องถิ่น เป็นต้น

เศรษฐกิจ

นอกจากมิติทางด้านการปกครองและวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ในเชิงเศรษฐกิจพาณิชย์นั้น ทั้งสองฝ่ายได้เห็นพ้องที่จะให้อาเจะห์สามารถกู้ยืมเงินจากต่างประเทศได้ ตลอดจนการกำหนดอัตราภาษีเพื่อใช้ในการบริหารกิจการภายใน และดำเนินธุรกิจการค้า รวมทั้งเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศได้โดยตรง สำหรับรายได้ที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติทั้งทางบกและทางทะเลของท้องถิ่นนั้น ก็จะจัดสรรให้แก่อาเจะห์ในอัตราส่วนร้อยละ 70

ความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน

ในส่วนของการประเดินสิทธิมนุษยชน ตามข้อตกลงก็ได้กำหนดให้รัฐบาลจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและกำหนดให้คณะกรรมการค้นหาความจริงและความสมานฉันท์แห่งอินโดนีเซีย (The Indonesian Commission of Truth and Reconciliation) จัดตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงและความสมานฉันท์สำหรับกรณีอาเจะห์ขึ้นเพื่อการสร้างความยุติธรรมและความปรองดองในสังคม

โดยข้อตกลงดังกล่าวได้กำหนดมาตรการนิรโทษกรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ GAM ด้วย ซึ่งจะต้องปล่อยนักโทษการเมืองและผู้ถูกคุมขังอันเนื่องมาจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองนี้โดยไม่มีเงื่อนไขภายใน 15 วันหลังจากการลงนามในข้อตกลง โดย GAM ตกลงที่จะยุติการเคลื่อนไหวด้วยกำลังอาวุธอย่างสิ้นเชิงด้วยการส่งมอบอาวุธให้แก่

คณะปฏิบัติการกิจสังเกตการณ์กระบวนการสันติภาพในอาเจะห์ (Aceh Monitoring Mission, AMM) ที่ประกอบไปด้วยบุคลากรจากสหภาพยุโรป และอาเซียน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหภาพยุโรป ซึ่งทำหน้าที่ในการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามข้อตกลงของทั้งสองฝ่าย

การฟื้นฟูเยียวยาและกลับคืนสู่สังคม

สำหรับแนวทางในการสนับสนุนให้อดีตสมาชิก GAM อดีตนักโทษการเมือง และผู้ต้องขังจากคดีการเมืองกลับคืนสู่สังคมได้นั้น รัฐบาลอินโดนีเซียและคณะผู้บริหารอาเจะห์จะต้องร่วมกันพิจารณามาตรการในการช่วยเหลือทางการเงินเศรษฐกิจโดยผ่านกองทุนการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration Fund) ตลอดจนการจัดสรรที่ดินทำกินและการจ้างงานแก่บุคคลดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณแก่คณะผู้บริหารอาเจะห์เพื่อบูรณะทรัพย์สินทั้งของทางการและเอกชนที่เสียหายจากผลของความขัดแย้งด้วย

ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อตกลงดังกล่าวเกิดผลบังคับในทางกฎหมาย ทั้งสองฝ่ายตกลงที่จะให้มีการร่างกฎหมายบริหารปกครองอาเจะห์ (LoGA) ซึ่งได้มีการตั้งคณะกรรมการของรัฐสภาขึ้นสำหรับการยกร่างกฎหมายดังกล่าวและผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาอินโดนีเซียสำหรับการประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2549

2.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟูสังคม

ประมาณสองสัปดาห์หลังการลงนามในข้อตกลง MOU ประธานาธิบดียูโดโยโนได้ออกคำสั่งประธานาธิบดีที่ 22/2005 นิรโทษกรรมโดยทั่วไปแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของ GAM ซึ่งเชื่อมโยงกับคดีการเมืองโดยไม่

รวมถึงการกระทำที่เป็นคดีอาชญากรรมทั่วไป มีการปล่อยนักโทษการเมือง และผู้ถูกคุมขังทันทีจำนวนประมาณ 500 คน และได้ปล่อยเพิ่มอีกกว่า 900 คน รวมแล้วมีนักโทษการเมืองได้รับการนิรโทษกรรมและปล่อยตัวกลับคืนสู่สังคมกว่า 1,400 คน (Aspinall, 2008)

ทั้งนี้ทั้งนั้น หลักเกณฑ์ในการนิรโทษกรรมจะเป็นอย่างไรและครอบคลุมการกระทำใดบ้างก็ขึ้นอยู่กับคู่ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายที่จะตกลงกัน ซึ่งโดยหลักการแล้วจะไม่มีกรนิรโทษกรรมให้แก่ผู้ก่อเหตุเสียหายร้ายแรงต่อสังคมโดยรวม หรือกระทำการใดๆ อย่าง “เลือดเย็น” ต่อพลเรือนบริสุทธิ์ เช่น นักโทษการเมืองคดีระเบิดตลาดหุ้นจากการตาเมื่อเดือนกันยายน 2543 ซึ่งมีผู้เสียชีวิต 10 คน หรือคดีฆาตกรรม Dayan Dawood อธิการบดีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนในสังคม เป็นต้น (Aspinall, 2008)

ในขณะเดียวกันนั้น ทาง GAM ก็ได้สลายกองกำลังของตนทั้งหมด 3,000 คน และส่งมอบปืนทั้งหมด 840 กระบอกต่อ AMM ซึ่งแม้จะมีหลายฝ่ายตั้งข้อสงสัยว่าจำนวนอาวุธปืนน่าจะมากกว่าที่ส่งมอบ แต่กระบวนการดังกล่าวก็ผ่านไปได้ด้วยดี มีการจัดพิธีกรรมต้อนรับกลับบ้านอย่างยิ่งใหญ่ พร้อมๆ กับการถอนทหารและตำรวจหน่วยสุดท้ายออกจากอาเจห์จำนวน 25,890 นายและ 5,791 นายตามลำดับ โดยคงเหลือไว้แต่ทหารและตำรวจที่ประจำการตามปกติ (Clake *et al*, 2008)

การแสวงหาความจริง

“กรณีหญิงไม่เปิดเผยชื่อ อายุ 60 ปี อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทางตอนเหนือของอาเจะห์ ระหว่างช่วงเดือนถือศีลอดในปี 2544 ได้มีชายกลุ่มหนึ่งสวมหน้ากากและชุดพรางพร้อมปืนไรเฟิลเข้ามาโจมตีหมู่บ้านของเธอ เธอได้เล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า:

สามีของฉันและลูกชายสองคนถูกทรมานต่อหน้าฉันและลูกๆ ของฉัน เราดูพวกเขาถูกกดขี่ว่าหน้ากับพื้น ถูกข่มขู่ ถูกตีด้วยปืน และให้คาบระเบิดเอาไว้ ฉันและลูกๆ ได้แต่กรีดร้อง เราได้แต่นั่งมองพวกเขาถูกทรมาน ตอนที่พวกนี้จะพาสามีและลูกชายฉันไป ฉันได้แต่ขอร้องว่า ‘ท่าน อย่าเอาไปเลย สามีก็แก่แล้ว ลูกก็ไม่ได้เป็นใครที่ไหน’ พวกนี้บอกว่าจะพาไปซักพักแล้วจะมาส่งคืน...จากนั้นก็เผาบ้านฉัน ฉันไม่รู้ว่าจะรอบคระวังฉันไปทำอะไรผิดถึงทำกันได้ขนาดนี้ ลองนึกภาพดูสิว่าคุณจะรู้สึกยังไงที่คนในครอบครัวสามคนถูกนำตัวไปแล้วไม่เคยกลับคืนมาอีกเลย

กว่าเจ็ดปีที่ฉันต้องจมอยู่ในความทุกข์กับลูกๆ ที่เหลือ...ทั้งหมดต้องออกจากโรงเรียน ฉันต้องพาไปอยู่กับญาติและคนที่ใจบุญพอให้ข้าวให้ที่อยู่ ลูกชายคนหนึ่งไปเป็นแรงงานก่อสร้าง ลูกสาวอีกคนต้องรับจ้างซักผ้าและทำงานบ้าน เราต่างแยกกันอยู่ ฉันเองก็ป่วยเป็นประจำแต่ไม่มีเงินไปหาหมอ ไม่มีความยุติธรรมเลยแม้แต่ชนิดเดียว”

Clake et al, 2008, p.11

สำหรับประเด็นของการตรวจสอบและแสวงหาความจริงที่เกิดขึ้นจากการกระทำในอดีต ซึ่งมีการตกลงที่จะจัดตั้งศาลสิทธิมนุษยชนและคณะกรรมการแสวงหาความจริงแห่งอาเจะห์นั้น ปรากฏว่าศาลสิทธิมนุษยชนที่มีนั้นมิได้กำหนดให้มีขอบเขตอำนาจครอบคลุมไปถึงการดำเนินคดีที่เกิดขึ้นในอดีต ในขณะที่คณะกรรมการแสวงหาความจริงแห่งอาเจะห์ก็ยังไม่ได้มีการจัดตั้งขึ้นแต่อย่างใดจนกระทั่งปัจจุบัน เนื่องจากติดขัดประเด็นข้อกฎหมายที่ระบุว่าจะสามารถจัดตั้งขึ้นได้ภายใต้คณะกรรมการแสวงหาความจริงแห่งชาติเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลก็ยังไม่ได้ตั้งขึ้นด้วยเหตุผลทางกฎหมายด้วยเช่นเดียวกัน (Clake *et al*, 2008) ทำให้มีการวิเคราะหจากภาคประชาสังคมส่วนหนึ่งว่า การที่รัฐบาลขาดความมุ่งมั่นที่จะตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงทั้งสองชุดขึ้นตามที่ระบุไว้ในข้อตกลงนั้น สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมืองของกองทัพที่ยังคงมีอยู่ ซึ่งไม่ต้องการให้มีการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่รัฐที่กระทำผิดในช่วงสถานการณ์ความขัดแย้งที่ผ่านมา (Aspinall, 2008; Clake *et al*, 2008) ดังที่รัฐมนตรีนว่าการกระทรวงสิทธิมนุษยชนและกฎหมาย อันดี แมตตาลัตตา (Andi Mattalatta) ได้กล่าวต่อสื่อมวลชนว่าในเมื่อรัฐบาลได้นิรโทษกรรมแก่ GAM ไปแล้ว ก็คงจะไม่เหมาะสมนักหากจะเอาผิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ (Hadi, 2008)

ทั้งนี้ International Center for Transitional Justice (ICTJ) ซึ่งเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่ศึกษากระบวนการยุติธรรมในระยะเปลี่ยนผ่านจากกรณีศึกษาประเทศต่างๆ ทั่วโลก ระบุว่ากระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนผ่านของอาเจะห์ยังมีข้อจำกัดอยู่ในแง่ของการชดเชยเยียวยาประชาชนทั่วไปที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนจากทั้งสองฝ่าย สาเหตุเนื่องมาจากข้อตกลง MOU ที่ขาดรายละเอียดในการดำเนินการด้านนี้และข้อจำกัดในทางกฎหมาย ดังที่กล่าวไปข้างต้น (Clake *et al*, 2008)

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ที่ตกเป็นเหยื่อจากเหตุการณ์ความรุนแรงในอาเจห์โดย Clarke และคณะ (2008) สะท้อนให้เห็นมุมมองของคนกลุ่มนี้ต่อความยุติธรรมว่า

- คนจำนวนหนึ่งที่ถูกกระทำนั้นจะรู้สึกว่าได้ได้รับความยุติธรรมก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดต่อตนได้ถูกลงโทษ
- โดยที่คนอีกจำนวนหนึ่งระบุว่าขอแค่ได้มีการเปิดเผยความจริงให้ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำและบุคคลนั้นสำนึกผิดต่อตนก็เพียงพอแล้ว
- ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งรู้สึกว่าจะได้รับความเป็นธรรมหากได้รับการชดเชยเยียวยาให้เหมาะสมกับส่วนที่ต้องสูญเสียไป
- กลุ่มสุดท้ายก็คือส่วนที่เห็นว่าต้องดำเนินการทั้งสองมิติ คือต้องมีการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและชดเชยเยียวยาตนเองหรือครอบครัวอย่างเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า สิ่งสำคัญคือการเปิดเผยความจริงว่าเกิดอะไรขึ้นในอดีตที่ผ่านมา เพราะนั่นคือจุดเริ่มต้นแห่งการปรองดอง จากนั้นก็มีการรับรู้และรับผิดชอบอย่างจริงจังในการกระทำ รับผิดชอบเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำนั้นอย่างจริงจัง ซึ่งนี่ก็อาจนำไปสู่การให้อภัยและการปรองดองต่อไป โดยในกรณีของอาเจห์นั้น กระบวนการสมานฉันท์จะเกิดขึ้นระหว่างคู่ขัดแย้งเป็นหลัก แต่สำหรับประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบอาจจะรู้สึกว่ามันเองไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ทำให้ยังเกิดความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม (Wiratmadinata, 2009) จนกระทั่งถูกวิพากษ์วิจารณ์จากภาคประชาสังคมส่วนหนึ่งว่ากระบวนการสันติภาพอาเจห์นั้นเอาความสงบเรียบร้อยในสังคมเป็นตัวตั้ง มากกว่าการคืนความยุติธรรมของประชาชนผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม (Aspinall, 2008) ซึ่งถือเป็นประเด็น

ตกเถียงที่สำคัญในแง่ของการหาสมดุลในการให้น้ำหนักระหว่างสันติภาพกับความยุติธรรม

เมื่อกระบวนการตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงแห่งอาเจะห์ โดยรัฐบาลอินโดนีเซียได้สะดุดหยุดลง ทางเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน อาเจะห์และจากการitäจำนวนหนึ่งจึงได้รวมตัวกันตั้งกลุ่ม **“พันธมิตรเพื่อความจริงแห่งอาเจะห์” (Aceh Coalition for Truth หรือ Koalisi Pengungkapan Kebenaran, KPK)** เพื่อร่วมคิดร่วมออกแบบ คณะกรรมการแสวงหาความจริงของอาเจะห์เอง โดยในช่วงปี 2550 ได้เดินสายพูดคุยหรือกับฝ่ายต่างๆ ทั้งผู้ว่าราชการจังหวัดอาเจะห์ สภาอาเจะห์ ตัวแทนรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐในส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่การทูตของประเทศต่างๆ ในจาการ์ตา ซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาอย่างหนึ่งอันเป็นการริเริ่มจากชาวอาเจะห์เอง (Clake *et al*, 2008) แม้ว่าโดยหลักการแล้ว หากมีการจัดตั้งขึ้นในที่สุด คณะกรรมการชุดนี้จะมีขอบเขตอำนาจที่จำกัดอยู่แต่ในอาเจะห์เท่านั้นเนื่องจากจะได้รับการจัดตั้งโดยสภาอาเจะห์ ซึ่งจะทำให้การนำตัวผู้กระทำผิดที่อยู่นอกเหนืออำนาจของสภาอาเจะห์มาชี้แจงหรือลงโทษนั้นไม่สามารถกระทำได้ แต่อย่างน้อยที่สุดก็ถือเป็นการเปิดพื้นที่รับฟังเสียงจากผู้ได้รับผลกระทบที่ยังรู้สึกว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมจากรัฐ ได้มีโอกาสแสดงออกเพื่อให้สังคมได้รับรู้ความรู้สึกที่อยู่ในใจ

หากพิจารณาคำกล่าวที่ว่า **“สันติภาพที่แท้จริงไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากปราศจากความยุติธรรม”** สำหรับคู่ขัดแย้งหลักและผู้สนับสนุน ในเชิงอุดมการณ์ความคิดอาจจะมองว่าความยุติธรรมได้เกิดขึ้นแล้วในอาเจะห์ และสันติภาพที่แท้จริงก็ได้เกิดขึ้นแล้วเช่นเดียวกัน แต่สำหรับประชาชนส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากเหตุความรุนแรง อาจจะรู้สึกว่ายังไม่มีความยุติธรรมในสังคม โดยมองว่าการปรองดองครั้งนี้

เป็นการตกลงกันระหว่างคู่ขัดแย้งหลักที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรง ซึ่งยึดหลักการไม่รู้หรือฟื้นฟูการกระทำในอดีตและมองไปในอนาคต แต่การมองไปข้างหน้าสำหรับเขาเหล่านี้ คงไม่อาจทำได้ตราบไคที่ความจริงอันเจ็บปวดยังไม่ปรากฏขึ้นต่อสังคม และผู้กระทำผิดยังไม่ยอมรับการกระทำของตนในอดีต

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวก็ได้สะท้อนให้เห็นความจริงอีกประการหนึ่งว่า “**ไม่มีกระบวนการสันติภาพใดที่สมบูรณ์แบบ**” แต่คำว่าไม่สมบูรณ์แบบนี้ คงจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคมว่า ความไม่สมบูรณ์แบบอย่างไรที่ผู้คนในสังคมพอยอมรับได้ร่วมกัน และทำให้สังคมโดยรวมเดินหน้าไปได้โดยไม่ติดหล่มอยู่กับปัญหาความขัดแย้งและวงจรของความรุนแรงอีกต่อไป

การช่วยเหลือเยียวยา

ในส่วนของการช่วยเหลือให้อดีตสมาชิก GAM กลับคืนสู่สังคมและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง ได้มีการตั้งองค์กรส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมแห่งอาเจะห์ (Aceh Reintegration Authority หรือ Badan Reintegrasi Aceh – BRA) ซึ่งเป็นองค์กรที่ทางรัฐบาลอินโดนีเซีย GAM และผู้แทนภาคประชาสังคมร่วมกันจัดตั้งขึ้น โดยมีพันธกิจในการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและสังคมแก่อดีตสมาชิกกลุ่ม GAM จำนวน 3,000 คน รายละ 2,500 เหรียญสหรัฐฯ อดีตสมาชิกกลุ่มต่อต้านฝ่าย GAM จำนวนประมาณ 6,500 คน รายละ 1,000 เหรียญสหรัฐฯ ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงครอบคลุม 1,724 หมู่บ้านด้วยจำนวนเงินเบื้องต้น 26.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ประชาชนทั่วไปที่ได้รับผลกระทบจากความสูญเสียที่พิสูจน์ให้เห็นได้ (demonstrable loss) ตลอดจนครอบครัวและญาติของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์จำนวนกว่า

20,000 คน ผ่านโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรที่ดินทำกิน การจ้างงาน หรือการให้สวัสดิการสังคมในกรณีทุพพลภาพ (Clake *et al*, 2008)

ทั้งนี้ BRA ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าใครคือผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรงไว้ดังนี้ คือ 1) ผู้ที่สมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตจากความขัดแย้ง 2) ผู้ที่สมาชิกในครอบครัวสูญหายไปในช่วงความขัดแย้ง 3) ผู้ที่บ้านเรือนถูกเผาหรือทำลายจากสถานการณ์ 4) ผู้ที่ทรัพย์สินถูกทำลายเสียหายจากสถานการณ์ 5) ผู้ที่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานอันเนื่องมาจากสถานการณ์ 6) ผู้ที่พิการหรือทุพพลภาพจากสถานการณ์ 7) ผู้ที่มีอาการป่วยทางจิตอันเนื่องมาจากสถานการณ์ และ 8) ผู้ที่สภาพความเป็นอยู่ได้รับผลกระทบอย่างมากจากสถานการณ์ (Clake *et al*, 2008)

อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือเยียวยาส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะของการให้ความช่วยเหลือทางการเงินระยะสั้นเท่านั้น แต่มีได้มุ่งเน้นไปที่มาตรการช่วยเหลือทางสังคมที่ไม่ใช่ตัวเงิน เช่น สภาพความเป็นอยู่ในชุมชน สุขอนามัย และการศึกษา นอกจากนี้ กระบวนการทำงานก็ยังขาดความรวดเร็ว โดยเห็นได้จากการฟื้นฟูบูรณะบ้านเรือนที่ดำเนินการไปได้เพียง 4,978 หลัง จากทั้งหมดที่มีการประเมินไว้คือ 59,000 หลังที่ได้รับ ความเสียหายจากความรุนแรง (ตัวเลขเมื่อปี 2549) อีกทั้งยังมีข้อวิจารณ์ว่าการช่วยเหลือส่วนใหญ่จะจัดสรรให้แก่อดีตสมาชิก GAM เป็นหลัก แทนที่จะครอบคลุมถึงประชาชนทั่วไปอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งบางส่วนก็ให้เหตุผลสนับสนุนว่า หากไม่มีการดำเนินการให้อดีตสมาชิกเหล่านี้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็อาจจะทำให้เขาเหล่านั้นวนกลับไปสู่วังวนของการกระทำผิดกฎหมายและการใช้ความรุนแรงอีกในอนาคต (Clake *et al*, 2008)

การปฏิรูปสถาบัน/องค์กร

กระบวนการปรองดองของอาเจะห์มีจุดเน้นอยู่ที่มาตรการทางการเมือง เศรษฐกิจการเงิน และสังคมในการนำอดีตสมาชิกกลุ่ม GAM กลับคืนสู่สังคม โดยไม่ได้ให้น้ำหนักมากนักในส่วนของความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนสำหรับผู้ที่ไม่ใช่คู่ขัดแย้งโดยตรง (Aspinall, 2008) ซึ่งสะท้อนให้เห็นส่วนหนึ่งจากการที่ไม่มีวาระในการปฏิรูปองค์กรที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง เช่น กองทัพ ตำรวจ และหน่วยงานการข่าว แม้ว่าจะมีความพยายามในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมและกฎหมาย แต่ก็ยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก และขาดการประเมินผลทบทวนการทำงานที่ผ่านมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งควรจะต้องเร่งดำเนินการเพื่อที่จะป้องกันและให้ความมั่นใจแก่ผู้ได้รับผลกระทบและประชาชนโดยรวมในสังคมว่า ความเจ็บปวดดังเช่นที่เกิดขึ้นในอดีตจะไม่เกิดขึ้นอีกในอนาคต (Clake et al, 2008) ในขณะที่ศาลสิทธิมนุษยชนที่ตั้งขึ้นมาตามข้อตกลง MOU ก็ถูกตีกรอบจำกัดขอบเขตอำนาจหน้าที่การพิจารณาอยู่ ที่การตัดสินคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นหลังข้อตกลง ซึ่งอาจจะมีข้อดีอยู่บ้างในแง่ที่เป็นกลไกในการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอนาคตได้ส่วนหนึ่ง

การปฏิรูปที่เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุดคือ การปฏิรูปการเมืองอาเจะห์ทั้งในแง่ของโครงสร้างการบริหารปกครองที่มีลักษณะของการปกครองพิเศษ การจัดสรรรายได้จากทรัพยากรท้องถิ่น และการอนุญาตให้สามารถจัดตั้งพรรคการเมืองท้องถิ่นได้ โดยในเดือนธันวาคม 2549 ได้มีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่นภายใต้โครงสร้างทางการเมืองใหม่นี้เป็นครั้งแรกในอาเจะห์ และผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าการอาเจะห์คนแรกก็คืออิรวานดี ยูซุฟ (Irwandi Yusuf) ซึ่งเป็นอดีตนักยุทธศาสตร์ของฝ่าย GAM การปฏิรูปในด้านต่างๆ เหล่านี้ส่งผลถึงการลดเงื่อนไขความขัดแย้งโดยตรง

อันเป็นการปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างอาเจะห์กับจากร์ตาซึ่งมีความไม่ราบรื่นมายาวนานได้อย่างแท้จริง

พรรคการเมืองในอาเจะห์

ตราสัญลักษณ์ของพรรคการเมืองในอาเจะห์

ในแง่ของกระบวนการฟื้นฟูเยียวยาสังคมอาเจะห์ภายหลังจากความรุนแรงได้ยุติลงนั้น Clake และคณะ (2008) ได้บทสรุปสำคัญว่า การสร้างความปรองดองนั้นมิใช่การดำเนินการเพียงแค่การชดเชยในรูปของตัวเงินเท่านั้น หากแต่ต้องครอบคลุมไปถึงมาตรการช่วยเหลือทางสังคมที่ไม่ใช่ในรูปของตัวเงิน อีกทั้งจะต้องพิจารณาถึงการค้นหาความจริงและการยอมรับการกระทำที่ละเมิดกฎหมายในอดีตของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่ม GAM บางส่วนที่กระทำต่อพลเรือนบริสุทธิ์ด้วย ซึ่งอาจรวมถึงการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษและ/หรือการสำนึกผิดต่อการกระทำ โดยสุดท้ายจะต้องมีการ

ปฏิรูปสถาบันที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและกระบวนการยุติธรรมเพื่อฟื้นฟู
ความเชื่อมั่น และเป็นหลักประกันว่าการละเมิดดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นอีก
ในอนาคต

A large, dark silhouette of a person wearing a hijab, facing left, occupies the right half of the page. The background is a light gray with a fine, dark grid pattern.

3

กรอบคิด

ในการสร้างสันติภาพ

กระบวนการสันติภาพ **อาเจะห์**
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

สันติภาพในอาละหะห์ไม่อาจเกิดขึ้นได้
หากไม่มีการเจรจาที่เฮลซิงกิ
และจะไม่มีการเจรจาที่เฮลซิงกิ
หากไม่มีการเจรจาที่เจนีวา
และก็จะไม่มีการเจรจาที่เจนีวา
หากปราศจากบุคคลต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็นข้อต่อ
เพื่อสร้างความเข้าใจ เตรียมความพร้อม
และริเริ่มผลักดันให้เกิดกระบวนการพูดคุยกัน
นี่คือผลพวงของพลังข้อต่อที่เข้มแข็ง
และเชื่อมโยงถึงกันในทุกภาคส่วน

กระบวนการสร้างสันติภาพ ไม่ว่าจะเป็นที่ใดๆ ล้วนแล้วแต่ต้องมีพื้นฐานมาจากกรอบความคิดชุดหนึ่งซึ่งจะเป็นที่มาของวิถีคิดและมุมมองของผู้เกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อการริเริ่มเกิดขึ้นและการดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของกระบวนการ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลักกับกระบวนการสร้างสันติภาพในอาจะ هنัน มีพื้นฐานความคิดความเชื่อดังต่อไปนี้

3.1 ยอมรับกระบวนการเจรจาเพื่อหาทางออกที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้

ก่อนหน้านี้ที่จะเกิดสันติภาพระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับกลุ่มขบวนการ GAM นั้น ทั้งสองฝ่ายได้ใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการในการเดินไปสู่เป้าหมายของตนเอง และเชื่อมั่นมาเป็นเวลากว่า 20 ปีว่าวิธีการดังกล่าวจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ฝ่ายรัฐบาลเองได้ใช้กำลังทหารในการปราบปรามเพื่อทำลายล้าง GAM ให้สิ้นซากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยเมกาวัตตี ด้วยมีความเชื่อว่าจะทำให้อีกฝ่ายยอมจำนนและล้มเลิกแรงบันดาลใจในการต่อสู้ไป ในขณะที่ฝ่าย GAM แม้จะไม่ได้ใช้กองกำลังในการเอาชนะรัฐบาลอินโดนีเซียในทางทหาร แต่ก็ต้องการที่จะคงสภาพการต่อสู้ด้วยกำลังที่มีเพื่อรุกเอาชนะในทางการเมืองระหว่างประเทศ โดยหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนจากนานาประเทศให้เป็นเอกราชในที่สุด

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการต่อสู้ด้วยความรุนแรงและก่อให้เกิดการสูญเสียล้มตายมาอย่างต่อเนื่องแก่ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนทั่วไปที่มิได้เป็นคู่ขัดแย้งด้วยนั้น ทั้งสองฝ่ายก็ได้ตระหนักแล้วว่าเป้าหมายที่ต่างฝ่ายต่างต้องการไม่อาจได้มาด้วยวิธีการรุนแรงที่ใช้อยู่ได้ และเห็นแล้วว่าทั้งสองฝ่ายต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ต่างต้องอยู่ร่วมบนแผ่นดินเดียวกันโดยไม่อาจ

แยกขาดออกจากกันได้ จึงจำเป็นที่จะต้องหากระบวนการหรือวิธีการอื่น ในการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น และแสวงหาแนวทางในการอยู่ร่วมกัน ให้ได้ ซึ่งนั่นก็คือกระบวนการเจรจาเพื่อหาทางออกที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับได้ ร่วมกัน โดยมีฝ่ายที่สามทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเชื่อมประสานให้ คู่ขัดแย้งที่ยังไม่ไว้วางใจกัน สามารถที่จะพูดคุยกันได้อย่างราบรื่นมากขึ้น

3.2 มองไปข้างหน้า ไม่รี้อฟื้นอดีต เพื่อให้สังคมเดินไปได้

ในช่วงต้นของการเจรจาที่กรุงเฮลซิงกิ ทั้งสองฝ่ายต่างพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตและใช้เวลาในการถกเถียงกันมาก อาห์ติซารีซึ่งทำหน้าที่ คนกลางอยู่จึงถามทั้งสองฝ่ายว่า **“เราพร้อมที่จะลืมอดีตและมองไปข้างหน้าแล้วหรือยัง”** (Aspinall, 2008, p. 17) คำพูดดังกล่าวของอาห์ติซารี ต่อมาได้เป็นตัวกำหนดกรอบการทำงานของทั้งสองฝ่ายตลอดระยะเวลา ของการเจรจหาข้อตกลง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุ ข้อตกลงได้ในที่สุด

ภายหลังจากการลงนามในข้อตกลง นักโทษการเมืองและผู้ถูกคุมขัง ตลอดจนอดีตสมาชิกของขบวนการที่ต้องสงสัยว่าอาจมีความเกี่ยวข้องกับ กิจกรรมของ GAM นั้น ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำและได้รับการนิรโทษกรรม โดยที่ทางรัฐบาลอินโดนีเซียตัดสินใจไม่สืบสวนสอบสวนในการเอาผิด กับกลุ่มคนเหล่านี้อีกต่อไป และหวังว่าจะทำให้เกิดบรรยากาศของการ ประองตอง ไม่มุ่งจ้องเอาผิดกันเป็นวงจรไม่จบสิ้น ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่าง ก็ยอมรับและเห็นพ้องกันแล้วว่า ความขัดแย้งรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นผล สืบเนื่องมาจากการต่อสู้บนความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งต่างก็สามารถหาข้อตกลงที่เห็นร่วมกันต่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แล้ว ทั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของเต็งกู ไฟซอล อาลี ผู้นำ

ศาสนาคณสำคัญคนหนึ่งของเขาจะห้ที่กล่าวว่า “เราทั้งหมดต่างเห็นพ้องที่จะไม่พูดถึงความเจ็บปวดในอดีตอีก และหันหน้ามาสร้างอนาคตใหม่ของอาเจห์ร่วมกันด้วยบรรยากาศของสันติภาพและความมั่นคงภายใต้สาธารณรัฐอินโดนีเซีย” (Aspinall, 2008, p. 6) สอดคล้องกับที่อวาลุดดิน หัวหน้าคณะเจรจาของรัฐบาลอินโดนีเซียกล่าวว่าความแตกแยกในอดีตจะถูกทิ้งไว้ข้างหลัง จากนั้นไปเราจะเดินหน้าไปสู่อนาคตที่ไม่มีแบ่งเขาแบ่งเราอีก (Merikallio, 2006) ในขณะที่ภาคประชาสังคมก็มีได้ปฏิเสธเช่นเดียวกันว่า ณ เวลานี้ ผู้คนในสังคมควรมองไปข้างหน้า ถึงแม้ว่าวันหนึ่งวันใดในอนาคต ตามจังหวะเวลาที่เหมาะสม สังคมจะต้องย้อนกลับมาสะสางอดีตที่ผ่านมาก็ตาม (Wiratmadinata, 2009)

แม้ว่าตามข้อตกลงจะระบุให้มีการตั้งคณะกรรมการแสวงหาความจริงขึ้นเพื่อทำการสอบสวนและค้นหาความจริงจากการกระทำที่ถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในห้วงสถานการณ์ความรุนแรง ซึ่งจะต้องมีทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐและ GAM ที่ถูกสอบสวนและอาจจะถูกดำเนินคดีได้ แต่ในทางปฏิบัติ คณะกรรมกรดังกล่าวก็ยังไม่เกิดขึ้น ในขณะที่ศาลสิทธิมนุษยชนที่ตั้งขึ้นก็มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่จำกัดอยู่เพียงการพิจารณาคดีละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ความรุนแรงเท่านั้น (Clake et al, 2008) ซึ่งมีบางฝ่ายวิเคราะห์กันว่ารัฐบาลอินโดนีเซียและกองทัพตกลงกันแล้วว่าจะไม่มีการรื้อฟื้นอดีตขึ้นมา เนื่องจากอาจจะทำให้ผู้ที่ไม่พอใจหรือได้รับผลกระทบจากกระบวนการแสวงหาความจริงดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งฝ่ายกองทัพ ปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมือในการดำรงรักษากระบวนการสันติภาพโดยรวมได้ กล่าวคือฝ่ายกองทัพอาจจะไม่ยอมให้เรื่องจบเนื่องจาก “สันติภาพ” ที่เกิดขึ้นจะทำให้ตัวเอง “เดือดร้อน” เพราะอาจจะถูกดำเนินคดีจากการกระทำในอดีต ถึงขั้นมีการพูดกันว่าได้มีการตกลงกันเป็นการภายในระหว่างรัฐบาลกับกองทัพ ว่ากองทัพจะลด

บทบาททางการเมืองของตนเองลงเพื่อแลกกับการไม่ต้องรับโทษจากการกระทำในอดีต ซึ่งที่ผ่านมาก็ไม่ปรากฏว่ามีนายทหารระดับสูงคนใดถูกดำเนินคดีจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนในอาเจห์ ในขณะที่ฝ่าย GAM ส่วนใหญ่เองก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้ให้ความสำคัญกับการรื้อฟื้นสอบสวนการกระทำในอดีตด้วยเช่นเดียวกัน (Aspinall, 2008) ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็คือการนิรโทษกรรมทุกฝ่ายในทางปฏิบัติในท้ายที่สุดนั่นเอง

น้ำหนักของการปรองดองในกรณีของอาเจห์นี้จึงอยู่ที่มิติของการไม่รื้อฟื้นอดีตมากจนกระทั่งใกล้เคียงกับคำว่า “ลืมๆ กันไป” เลยทีเดียว เพื่อมุ่งที่จะให้สันติสุขโดยรวมในสังคมเกิดขึ้นโดยไม่ถูกขัดขวางจากกลุ่มที่อาจจะได้รับผลกระทบจากการเปิดเผยความจริง เป็นการมองข้ามอดีตที่เจ็บปวดเพื่อก้าวเดินไปข้างหน้า ซึ่งแม้จะมีบางส่วนของ GAM ไม่เห็นด้วยกับหลักการลืมนี้อัตถิ (Aspinall, 2008) แต่ก็เห็นว่าในทางปฏิบัติ การค้นหาความจริงคงจะเป็นไปได้ลำบาก จึงยอมที่จะมองข้ามประเด็นนี้เพื่อให้บรรลุข้อตกลงและให้สังคมหลุดพ้นจากวังวนแห่งความรุนแรง โดยที่แม้จะมีเสียงต่อต้านจากกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำของทั้งสองฝ่าย แต่ก็ยังไม่มีน้ำหนักมากพอที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางการปรองดอง และหลายฝ่ายในสังคมก็มีความต้องการที่จะให้ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอยู่เหนือสิ่งอื่นใดแม้จะต้องจ่ายไปด้วยความรู้สึกที่ไม่ได้รับความยุติธรรมของคนจำนวนหนึ่งก็ตาม

A large, dark silhouette of a person wearing a hijab, facing left, serves as the background for the entire page. The silhouette is filled with a fine, dark grid pattern.

4

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ของการสร้างสันติภาพ

กระบวนการสันติภาพ **อาเจะห์**
สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

“สันติภาพที่เกิดขึ้นนี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ
หากแต่ต้องอาศัยการวางแผนออกแบบ
กระบวนการสร้างสันติภาพอย่างเป็นระบบ”

จากการศึกษากระบวนการและเนื้อหาในการสร้างสันติภาพกรณีของอาละห์ทั้งหมดข้างต้นนั้น สามารถถอดบทเรียนว่ามีเงื่อนไขใดบ้างที่ทำให้การสร้างสันติภาพดังกล่าวประสบความสำเร็จในแง่ที่สามารถยุติความรุนแรงลงได้และป้องกันไม่ให้ความรุนแรงย้อนคืนกลับมาอีกดังต่อไปนี้

4.1 เจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ที่จะสร้างสันติภาพ

ประธานาธิบดียูโดโยโนและคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รองประธานาธิบดีซูฟ คัลลาต่างมุ่งมั่นทำงานหนักเพื่อที่ยุติสงครามที่เกิดขึ้นให้ได้ด้วยสันติวิธี โดย ฮามิด อวาลูตดิน (Awaluddin, 2008) หัวหน้าที่มีเจรรยาของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิทธิมนุษยชนและกฎหมายด้วยนั้น กล่าวว่าประธานาธิบดีให้การสนับสนุนและมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสร้างสันติภาพ พยายามโน้มน้าวกองทัพให้สนับสนุนกระบวนการพูดคุยสันติภาพด้วยตนเอง ซึ่งแม้ทางกองทัพจะลังเลในช่วงแรกแต่ก็เห็นด้วยในท้ายที่สุด ในขณะที่รองประธานาธิบดีจะเป็นผู้วางแผนในรายละเอียดและเดินสายทำความเข้าใจกับสมาชิกรัฐสภาเพื่อขอเสียงสนับสนุนกระบวนการดังกล่าว

รัฐบาลหรือฝ่ายการเมืองสามารถส่งสัญญาณเพื่อแสดงถึงเจตจำนงที่จะสร้างสันติภาพได้หลายวิธี ซึ่งทางรัฐบาลอินโดนีเซียได้เริ่มจากการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้ทุกฝ่ายมีช่องทางแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่างๆ อย่างอิสระ เพื่อให้ฝ่ายที่มีความคับข้องใจได้รู้สึกว่าการรัฐบาลได้ยินเสียงของตน หรือส่งสัญญาณว่าต้องการจะพูดคุยกับกลุ่มขบวนการที่สนใจจะคุยโดยไม่จำเป็นต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ

อย่างไรก็ตาม สภาพบริบทและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทางการเมือง จะมีส่วนสำคัญต่อความเข้มแข็งและความมุ่งมั่นของผู้นำรัฐบาลด้วย โดยผู้นำรัฐบาลที่จะส่งสัญญาณได้ชัดเจนนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่น และเชื่อมั่นอย่างแท้จริงในแนวทางสันติวิธี ต้องกล้าหาญที่จะเผชิญหน้ากับ แรงต้านจากกลุ่มคนที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้การเมืองนำการทหาร ยกตัวอย่างเช่นกรณีที่ประธานาธิบดีโยโกโนได้ประกาศอย่างชัดเจนว่า เป้าหมายหนึ่งของการทำให้รัฐบาลพลเรือนมีอำนาจเหนือกองทัพ อย่างแท้จริง (Kingsbury, 2007) รวมทั้งต้องแสดงเจตนารมณ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความมั่นใจกับเจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ ตลอดจนแนวร่วมหรือสมาชิก กลุ่มขบวนการบางส่วนที่ต้องการใช้สันติวิธี

4.2 การคุยกับ “ศัตรู” ในฐานะเพื่อนร่วมชาติด้วย กระบวนการหาทางออกร่วมกันที่ชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

คำว่า “ศัตรู” ในที่นี้ แท้จริงแล้วไม่ใช่ศัตรูแต่อย่างใด หากแต่คือ ผู้ที่ เห็นต่าง คิดต่าง และมีเป้าหมายที่แตกต่างจากเรา โดยเชื่อว่าการดำรงอยู่ ของคนเหล่านั้นคือภัยต่อตัวเอง ความเป็นปฏิกิริยาที่มีมาอย่างยาวนาน ระหว่างรัฐบาลกับ GAM รวมถึงบาดแผลความเจ็บปวดจากการทำร้ายกัน ได้ทำให้ต่างมองอีกฝ่ายว่าเป็นศัตรูที่ต้องกำจัด

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งรุนแรงที่ยืดเยื้อยาวนานนั้นได้สะท้อน ให้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างก็ไม่สามารถ “กำจัด” อีกฝ่ายออกไปจากหนทาง ของตนเองได้ การปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการหันหน้ามาคุยกับ คู่ขัดแย้งเพื่อหาทางออกที่ทำให้อยู่ร่วมกันได้ผ่านกระบวนการที่ชอบธรรม และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจึงเป็นวิถีทางที่จำเป็นต่อการสร้างสันติภาพ

ดั่งที่ อาร์โก ฮานันโต บูเดียดี (Arko Hananto Budiadi) (บรรยาย 12 ตุลาคม 2554, กรุงเทพฯ) ที่ปรึกษาเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอินโดนีเซียประจำประเทศไทย ได้กล่าวไว้ว่า เราจำเป็นต้องคุยกับคนที่เป็ศัตรู ไม่ใช่เน้นคุย แต่กับพวกเดียวกันที่พูดกันรู้เรื่องอยู่แล้ว เพื่อที่จะทำความเข้าใจกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีส่วนสร้างขึ้น จึงจะทำให้การแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันประสบความสำเร็จ

“ครั้งหนึ่งเคยมีทหารถามผมว่า
จะไปเจรจากับศัตรูได้อย่างไร
ผมถามกลับว่าใครเป็นศัตรู
[คนอาเจห์] ก็คือพี่น้องของเรา
เป็นพลเมืองของประเทศเรา...
คนอาเจห์ไม่ได้ขออะไรมากมายเลย
แค่ขอความเท่าเทียมเป็นธรรม
ให้เกียรติกันเท่านั้น”

ยูซุฟ คัลลา

รองประธานาธิบดีแห่งอินโดนีเซียสมัยการเจรจาที่เฮลซิงกิ

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ศัตรู” แล้ว ยูซุฟ คัลลา (บรรยาย, 19 กุมภาพันธ์ 2555, จาการ์ตา) ได้กล่าวไว้ว่า “ครั้งหนึ่งเคยมีทหารถามผมว่าจะไปเจรจากับศัตรูได้อย่างไร ผมถามกลับว่าใครเป็นศัตรู [คนอาเจห์] ก็คือพี่น้องของเรา เป็นพลเมืองของประเทศเรา...คนอาเจห์ไม่ได้ขออะไรมากมายเลย แค่ขอความเท่าเทียมเป็นธรรม ให้เกียรติกันเท่านั้น”

ในกรณีอาเจห์ ทั้งสองฝ่ายต่างตกลงที่จะใช้กระบวนการเจรจา เพื่อนำไปสู่ทางออกโดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศซึ่งเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่ายทำหน้าที่เป็นคนกลาง เมื่อทั้งสองฝ่ายยอมรับ และเห็นว่ากระบวนการหาทางออกดังกล่าวมีความชอบธรรม ก็ส่งผลให้ ข้อตกลงที่เกิดขึ้นเป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม

4.3 เหตุแห่งความขัดแย้งได้รับการแก้ไขด้วยภาพอนาคตที่สร้างร่วมกัน

เงื่อนไขหรือเหตุแห่งความขัดแย้งซึ่งเป็นที่มาของความรุนแรงกว่า 29 ปีไม่ว่าจะเป็นประเด็นความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร และความ ต้องการในการดำรงอัตลักษณ์วัฒนธรรมจากสำนักทางประวัติศาสตร์นั้น ได้รับการหยิบยกขึ้นมาหารือร่วมกันระหว่างทั้งสองฝ่าย และได้นำไปสู่ ทางออกคือการปรับโครงสร้างทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นของ อาเจห์ ซึ่งรวมถึงอำนาจในการจัดสรรรายได้จากทรัพยากรท้องถิ่น ถือเป็นการมุ่งแก้ไขเหตุแห่งความขัดแย้งดังกล่าวด้วยความเห็นพ้องและ การประนีประนอมของคู่ขัดแย้งหลักและสังคมโดยรวม

การที่มองเห็นทางออกหรือภาพอนาคตร่วมกัน และนำมาปฏิบัติให้เกิด ขึ้นจริงอย่างเป็นรูปธรรม โดยที่ทางออกดังกล่าวนั้นสามารถที่จะขจัด เงื่อนไขแห่งความขัดแย้งรุนแรงลงได้ด้วยนั้น ได้ทำให้โอกาสที่ความรุนแรง จะหวนกลับมาอีกลดน้อยลง แม้ว่าจะมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นตามมาใน ส่วนของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบบางส่วนที่รู้สึกที่ไม่ได้รับการชดเชยเยียวยา อย่างเป็นธรรมในแง่ที่ปราศจากความคืบหน้าในการค้นหาความจริงจาก การกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนในอดีต ตลอดจนการนำตัวผู้กระทำผิด ทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มกองกำลังต่างๆ มาลงโทษ แต่ก็ไม่มี

เงื่อนไขพื้นฐานที่จะเป็นเชื้อไฟให้เกิดความรุนแรงระลอกใหม่ขึ้นมาได้อีก
ต่อไปภายใต้สภาพบริบททางสังคมการเมืองในปัจจุบัน

การที่สังคมจะมองเห็นทางออกร่วมกันได้คงกล่าวนี้
มิใช่จะเกิดขึ้นได้ในเวลาอันสั้นจากการตัดสินใจของคนไม่กี่คน
หากแต่เกิดจากกระบวนการสื่อสารภายในสังคม
ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อต่อ (connectors) ที่เข้มแข็ง
เชื่อมถึงกันในทุกภาคส่วนและในทุกระดับ

ทั้งนี้ การที่สังคมจะมองเห็นทางออกร่วมกันได้ดังกล่าวนี้นั้น มิใช่จะเกิดขึ้นได้ในเวลาอันสั้นจากการตัดสินใจของคนไม่กี่คน หากแต่เกิดจากกระบวนการสื่อสารภายในสังคม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อต่อ (connectors) ที่เข้มแข็ง เชื่อมถึงกันในทุกภาคส่วนและในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นในรัฐบาล รัฐสภา ข้าราชการ เจ้าหน้าที่รัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน กลุ่มสตรี และเยาวชน ตลอดจนสื่อมวลชนทั้งในและนอกพื้นที่ ต้องทำหน้าที่ค้นหา เปิด และรักษาช่องทางติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพื่อสร้างและรักษาความไว้วางใจแก่กันในทุกภาคส่วนต่างๆ และเตรียมความพร้อมทั้งในแง่กรอบคิดและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้สอดคล้องกับความเป็นจริง อธิบายให้เข้าใจในปัญหาและเห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้ร่วมกันในท้ายที่สุด

4.4 เปลี่ยนมหาวิกฤติเป็นโอกาสสู่สันติภาพ

26 ธันวาคม 2547 อาเจห์ต้องประสบภัยพิบัติครั้งใหญ่จากสึนามิ นำมาซึ่งความสูญเสียกว่า 160,000 ชีวิตภายในเวลาไม่กี่นาที ทั้งสองฝ่ายต่างใช้วิกฤติครั้งนี้เป็นโอกาสในการสร้างสันติภาพ โดยทางแกนนำฝ่าย GAM ได้ตัดสินใจประกาศหยุดยิงฝ่ายเดียว ในขณะที่รัฐบาลเองก็ต้องเปิดรับการช่วยเหลือจากประชาคมระหว่างประเทศอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ส่งผลให้สถานการณ์ความขัดแย้งในอาเจห์ได้รับความสนใจจากนานาชาติมากขึ้น และรัฐบาลก็ถูกตรวจสอบการดำเนินงานมากขึ้นเช่นเดียวกัน ตลอดจนทั้งสองฝ่ายต่างก็เจ็บปวดกับความสูญเสียอย่างมหาศาล และเกิดสำนึกทางศีลธรรมว่าการร่วมกันช่วยเหลือผู้ประสบภัยถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนกว่าการปะทะต่อสู้กัน เพื่อมิให้เกิดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นมากไปกว่าที่เป็นอยู่นี้ ซึ่งถือว่าเกินกว่าที่จะรับได้แล้ว

มหาวิกฤติที่เกิดขึ้นจึงกลับกลายเป็นการสร้างพื้นที่ร่วม และเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายทำงานร่วมกันได้ในที่สุด (Awaluddin, 2008) และที่สำคัญคือทั้งสองฝ่ายต่างก็ฉวยโอกาสนี้ในการเดินหน้าสู่สันติภาพโดยไม่ปล่อยผ่านไปผ่านเลยไปดังเช่นกรณีของประเทศศรีลังกา ซึ่งได้รับผลกระทบจากสึนามิจนมีผู้เสียชีวิตกว่า 30,000 คนเช่นเดียวกัน แต่กลับไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสถานการณ์ความขัดแย้งรุนแรงระหว่างกลุ่มสิงหลกับทมิฬในศรีลังกาแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม แต่ละสังคมอาจจะประเมินและรับรู้ถึงความสูญเสียที่ ‘เกินรับได้’ แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่ และอาจต้องพิจารณาถึงปัจจัยอื่นๆ เช่น ความสูญเสียของผู้คนในสังคมที่ผ่านมาในอดีตด้วยเช่นกัน ซึ่งไม่อาจจะระบุเฉพาะเจาะจงได้ว่าต้องสูญเสียเท่าไรหรืออย่างไรจึงจะหันหน้าเข้าหากัน ประเด็นสำคัญคือ เมื่อเป็น

เรื่องของการรับรู้และความรู้สึกแล้ว ฝ่ายต่างๆ ที่อยากจะเห็นสันติภาพ
หรือการเปลี่ยนแปลงก็สามารถจะ “สร้าง” การรับรู้ของสังคมขึ้นมาได้
เหมือนกันผ่านการรณรงค์ต่างๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ของคนในสังคม

บทสรุปสู่สังคมไทย

อาจะเห็นและจากการตาประสบความสำเร็จในการยุติความรุนแรงที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาเป็นศตวรรษ ผ่านกระบวนการพูดคุยสนทนาและเจรจาระหว่างคู่ขัดแย้งหลักทั้งสองฝ่าย ยอมถอยคนละก้าวโดยไม่กระทบต่อสาระสำคัญที่แต่ละฝ่ายต้องการจะเห็น ซึ่งสุดท้ายสามารถบรรลุข้อตกลงทางการเมืองที่ยอมรับได้ร่วมกันบนฐานคิดของการมองไปข้างหน้า และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อขจัดเงื่อนไขแห่งความรุนแรงที่เป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง

แม้ว่าความขัดแย้งในอาจะห้กับความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยจะมีลักษณะของความขัดแย้งที่แตกต่างทั้งในส่วนองสาเหตุความขัดแย้งและประเภทของคู่ขัดแย้ง ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถนำเนื้อหาที่เป็นทางออกต่อปัญหาามาพิจารณาประยุกต์ใช้ได้ แต่ในส่วนองกระบวนการในการจัดการกับปัญหานั้นสามารถที่จะนำมาเป็นบทเรียนให้สังคมไทยพิจารณาได้ เพื่อออกแบบกระบวนการที่ชอบธรรมอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายในการเปิดพื้นที่เพื่อพูดคุยหารือร่วมกันถึงเหตุแห่งความขัดแย้งและแนวทางการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนที่มีแนวคิดทางการเมืองแตกต่างกันภายในชาติ

สำหรับในส่วนองหลักการไม่รู้้อพื้นอดีตและมองไปข้างหน้าเพื่อให้สังคมเดินต่อไปได้นั้น สิ่งสำคัญคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ในสังคมไทยคงจะต้องยอมรับและเห็นตรงกันเสียก่อนว่าจะไม่รู้้อพื้นอดีตในส่วนไหนจะมองไปข้างหน้าในทิศทางใด และภาพอนาคตที่เห็นร่วมกันของประเทศไทยนั้นเป็นอย่างไร สังคมที่แตกแยกร้ายลึกในปัจจุบันจึงจะสามารถปรับเปลี่ยนความขัดแย้งไปสู่สังคมแห่งความปรองดองได้อย่างแท้จริงในอนาคต

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

ชนินท์ทิวา ณ ถลาง และอรอนงค์ ทิพย์พิมล. 2553. “การเจรจาและการรักษาสันติภาพในอาเจห์: บทเรียนสำหรับกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย.” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย http://elibrary.trf.or.th/project_content.asp?PJID=RDG5210019 (15 พฤศจิกายน 2554).

นิพัทธ์ ทองเล็ก, พลโท. 2550. การมีส่วนร่วมของกองทัพไทยกับกระบวนการสันติภาพในอาเจห์ ประเทศอินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

สุภาศพรพรณ ตั้งตรงไพโรจน์. 2550. รัฐกับสังคมมุสลิมในอินโดนีเซีย. จุลสารความมั่นคงศึกษา 30: 5-40.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Ahtisaari, Martti. 2008. “Delivering Peace for Aceh.” In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.

Amnesty International. 1993. “Indonesia: ‘Shock Therapy’: Restoring Order in Aceh, 1989-1993.” **Amnesty International**. <https://www.amnesty.org/en/library/info/ASA21/007/1993/en> (December 3, 2011).

Aspinall, Edward. 2005. “The Helsinki Agreement: A More Promising Basis for Peace in Aceh?” Policy Studies 20. **The East-West Center**. <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/PS020.pdf> (December 3, 2011)

----- . 2008. “Peace without Justice?: The Helsinki Peace Process in Aceh.” **Center for Humanitarian Dialogue**. <http://www.hdcentre.org/files/Justice%20Aceh%20final.pdf> (December 2, 2011).

- Aspinall, Edward, and Harold Crouch. 2003. "The Aceh Peace Process: Why it Failed." Policy Studies 1. **The East-West Center**. <http://www.eastwestcenter.org/sites/default/files/private/PS001.pdf> (December 3, 2011).
- Awaluddin, Hamid. 2008. "Why is Peace in Aceh Successful?" In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.
- Clarke, Ross, Galuh Wandita, and Samsidar. 2008. "Considering Victims: the Aceh Peace Process from a Transitional Justice Perspective." **International Center for Transitional Justice**. <http://ictj.org/publication/considering-victims-aceh-peace-process-transitional-justice-perspective> (December 2, 2011).
- Feith, Pieter. 2007. "The Aceh Peace Process: Nothing Less than Success." Special Report 184: March 2007. **United States Institute of Peace**. <http://www.usip.org/files/resources/sr184.pdf> (December 2, 2011).
- Hadi, Faisal. 2008. "Human Rights and Justice in Aceh." In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.
- Huber, Konrad. 2004. "The HDC in Aceh: Promises and Pitfalls of NGO Mediation and Implementation." Policy Studies 9. **The East-West Center**. <http://www.eastwestcenter.org/fileadmin/stored/pdfs/PS009.pdf> (December 3, 2011).
- Huber, Konrad. 2008. "Aceh's Arduous Journey to Peace." In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.

Kingsbury, Damien. 2007. “Peace Processes in Aceh and Sri Lanka: A Comparative Assessment.” **Security Challenges** Volume 3 Number 2 (June): 93-112.

Large, Judith and Aguswandi. 2008. “Introduction: the Forging of Identity, the Imperative of Political Voice and Meeting Human needs.” In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.

Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Indonesia and the Free Aceh Movement. 2005.

Merikallio, Katri. 2006. **Making Peace: Ahtisaari and Aceh**. Juva: WS Bookwell Oy.

Miller, Michelle A. 2006. “What’s Special about Special Autonomy in Aceh?” In **Verandah of Violence: the Background to the Aceh Problem**, ed. Anthony Reid. Singapore: Singapore University Press.

----- . 2008. “The Conflict in Aceh: Context, Precursors, and Catalysts.” In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.

Said, Nazamuddin B. 2008. “Economic Injustice: Cause and Effect of the Aceh Conflict.” In **Accord: Issue 20: Reconfiguring Politics: the Indonesia – Aceh Peace Process**, ed. Aguswandi and Judith Large. London: Conciliation Resources.

Wiratmadinata. 2009. An Evolving Model for Conflict Transformation and Peacebuilding in **Aceh: Analysis of the Aceh Peace Process from an Acehese Perspective**. Banda Aceh: Aceh Justice Resource Center.

Zartman, William I. 2001. "The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments." **The Global Review of Ethnopolitics** 1(1) (September): 8-18.

การบรรยาย

Budiadi, Arko Hananto. 2554. บรรยายแก่คณะนักศึกษาลัทธิสุตตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 3 สถาบันพระปกเกล้า เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2554 ณ สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอินโดนีเซียประจำประเทศไทย

Kalla, Jusuf. 2555. บรรยายแก่คณะนักศึกษาลัทธิสุตตรประกาศนียบัตรชั้นสูง การเสริมสร้างสังคมสันติสุข รุ่นที่ 3 สถาบันพระปกเกล้า เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555 ณ Board Room, Club Bimasena, Hotel Dharmawangsa, จาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. Afridal Darmi – นักกฎหมายและผู้อำนวยการ LBH Banda Aceh ซึ่งเป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ชาวอาเจะห์
2. Aguswandi – อดีตนักศึกษาซึ่งเป็นสมาชิกของ GAM ปัจจุบันเป็นประธานพรรค Partai Rakyat Aceh
3. Ahmedy Meuraxsa – ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความขัดแย้งจาก IMPACT
4. Amiruddin Usman (Brig.Gen.) – ประธาน Forum for Communication and Coordination (FKK) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในการสื่อสารและประสานงานกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับอาเจะห์ ร่วมจัดตั้งโดยรัฐบาลอินโดนีเซีย คณะผู้บริหารอาเจะห์ และ อดีต GAM
5. Azwar Abubakar – อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดอาเจะห์ในช่วงการเจรจาสันติภาพที่เฮลซิงกิ ปัจจุบันเป็นที่ปรึกษาประธานองค์กรฟื้นฟูสันติภาพแห่งอาเจะห์ (Badan Reintegrasi-Damai, BRA – Aceh Reintegration and Peace Agency)

6. Banta Syahriljal – ผู้จัดการโครงการ ACSTF (Aceh Civil Society Task Force) ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมเฉพาะกิจของอาเจะห์ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมสันติภาพ
7. Fadli – อดีตหัวหน้าหน่วยกองกำลังย่อยของ GAM ปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว
8. Tengku Faisal Aly – ประธานสมาคมโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม HUDA
9. Ferry Mursidan Baldan – สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรค Golkar เป็นชาวอาเจะห์โดยกำเนิด เป็นผู้ผลักดันทางการเมืองให้แก่ชาวอาเจะห์ และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการร่างกฎหมายปกครองที่บังคับใช้ในอาเจะห์ (Law on Governing Aceh, LoGA)
10. James Bean – ผู้ประสานงานโครงการ Post Conflict and Reintegration Program, International Organization of Migration (IOM) ซึ่งเป็นโครงการฝึกอาชีพให้แก่อดีตสมาชิก GAM โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้อดีตสมาชิก GAM สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปกติสุข
11. John Virgoe – ผู้อำนวยการโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (International Crisis Group – ICG)
12. Juha Christensen – อดีตนักธุรกิจชาวฟินแลนด์ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ประสานงานหลักให้เกิดการเจรจาสันติภาพที่เฮลซิงกิ
13. Leroy Hollenbeck – ที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดอาเจะห์จำนวน 3 คน รวมถึงปัจจุบัน
14. Mawardi Ismail – อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย Syiah Kuala ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการร่างกฎหมายปกครองที่บังคับใช้ในอาเจะห์
15. Michael Bak – ผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (United States Agency for International Development, USAID) ที่ปฏิบัติงานในอินโดนีเซียมาเป็นเวลา 9 ปีจนกระทั่งเกิดข้อตกลงสันติภาพที่เฮลซิงกิ

16. Tgk.Nashiruddin Bin Ahmed – อดีตแกนนำและหัวหน้าคณะเจรจาฝ่าย GAM ช่วงปี 2000-2003
17. Nur Djuli – ประธานองค์กรฟื้นฟูสันติภาพแห่งอาเจะห์ (Badan Reintegrasi Damai, BRA – Aceh Reintegration and Peace Agency) ซึ่งเป็นอดีตแกนนำของ GAM และอดีตผู้เจรจาฝ่าย GAM ทั้งสองครั้งที่ เจนีวาและเฮลซิงกิ
18. Otto Syamsuddin Ishak – อดีตแกนนำภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดการพูดคุยกันระหว่างฝ่าย GAMและองค์กรพัฒนาเอกชนบางส่วน ปัจจุบันเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัย Syiah Kuala
19. Rusdi Hamid – สมาชิกพรรค Sekjen Partai Bersatu Aceh
20. Sidney Jones – ที่ปรึกษาอาวุโส International Crisis Group (ICG)
21. Soprayoga Hadi – ผู้อำนวยการฝ่ายพื้นที่พิเศษและพื้นที่ชายขอบ (Special Area and Disadvantaged Region) ของ BAPPENAS (National Planning Board) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการวางแผนพัฒนาประเทศ
22. Suraiyah Kamaruzaman – ผู้อำนวยการ Flower Aceh ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานเพื่อส่งเสริมสิทธิสตรีในอาเจะห์
23. Taf Haikal – โฆษกกลุ่ม Aceh-Barat Selatan Caucus ซึ่งเป็นกลุ่มภาคประชาสังคมที่ทำงานในพื้นที่ชายฝั่งตะวันตกและทางใต้ของจังหวัดอาเจะห์
24. Thamrin Ananda – ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในต้นปี 2542 จากพรรค Partai Rakyat Aceh
25. Wiratmadinata – เลขาธิการเครือข่าย Forum LSM Aceh ซึ่งเป็นเครือข่ายประชาสังคมขนาดใหญ่หนึ่งในสองเครือข่ายของอาเจะห์
26. Yarmen Dinamika – ผู้อำนวยการศูนย์ข้อมูลสันติภาพอาเจะห์ (Aceh Peace Resource Center, APRC) และบรรณาธิการ SERAMBI Aceh
27. Zulhanuddin Hasibuan – ผู้อำนวยการ PUGAR ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมที่ช่วยเหลือกลุ่มคนชายขอบและชาวประมงให้มีอาชีพและมีรายได้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น